

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

«СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ПАРТНЕРСТВО В БІБЛІОТЕЧНОМУ ПРОСТОРІ»

Виконав:

студент II курсу магістратури

група МКД-11-20з

Спеціальності: 028 «Менеджмент

соціокультурної діяльності»

Копитова Ольга Олегівна

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор

Веденєв Дмитро Валерійович

Рецензент:

доктор економічних наук, професор

Мартинишин Я. М.

Допущено до захисту:
протокол засідання кафедри
№ 4 від 12 листопада 2021 р.
завідувач кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
проф. Копієвська О. Р.

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У БІБЛІОТЕЧНОМУ ПРОСТОРИ	7
1.1. Базові поняття у сфері бібліотечного соціокультурного партнерства (співробітництва)	7
1.2. Нормативне регулювання партнерських зв'язків бібліотек в Україні	13
<i>Висновки до першого розділу</i>	21
РОЗДІЛ II. ПРОВІДНІ НАПРЯМИ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ БІБЛІОТЕЧНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПАРТНЕРСТВА	24
2.1. Зв'язки між бібліотечними установами України	24
2.2. Співпраця бібліотек та місцевих громад	31
2.3. Партнерство бібліотек та інших культурних установ	38
2.4. Міжнародне бібліотечне партнерство	46
<i>Висновки до другого розділу</i>	57
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПАРТНЕРСТВА В БІБЛІОТЕЧНОМУ ПРОСТОРИ	66
3.1. Проблеми реалізації соціокультурного партнерства в бібліотечному просторі	66
3.2. Шляхи удосконалення розвитку співробітництва бібліотек України	70
<i>Висновки до третього розділу</i>	76
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. Бібліотека як інформаційний, культурний, освітній заклад виконує ряд соціально важливих функцій. Бібліотечні послуги стимулюють зміну якості життя, забезпечують широкому колу користувачів доступ до інформації, а також ретранслюють культуру, тобто здійснюють передачу колективної пам'яті від покоління до покоління, від людини до людини [1, с. 596], допомагають сформувати інформаційну культуру своїх користувачів.

На сучасному етапі бібліотеки активно розвиваються та удосконалюють свою діяльність під впливом декількох факторів: поява нової генерації бібліотечних фахівців, що використовують міжнародний досвід, участь Української бібліотечної асоціації у розвитку бібліотечної галузі, збільшення уваги громад до діяльності бібліотек тощо.

Однак, українські бібліотеки все ще стикаються з рядом проблем, з якими окремій установі важко впоратись: відсутність активної підтримки держави, відсутність фінансування бібліотек, достатнього для повноцінного розвитку галузі, низький рівень престижу бібліотечної професії, перехід більшості бібліотек до складу об'єднаних територіальних громад, конкуренція з іншими інформаційними та культурними установами.

Бібліотеки не можуть існувати ізольовано. Поставлені проблеми простіше вирішувати, використовуючи спільні зусилля не лише бібліотек, а й інших культурних установ, громад, міжнародних організацій. Дослідження існуючих інструментів, форм та особливостей співробітництва дозволять книгозбірням легше вирішувати існуючі проблеми, ефективніше виконувати свої функції, допоможуть швидше інтегруватися у світовий бібліотечний простір.

Мета дослідження – дослідити зміст, форми, особливості управління механізмом соціокультурного співробітництва бібліотек України.

Завдання роботи:

- проаналізувати базові поняття у галузі соціокультурного співробітництва бібліотек;
- дослідити нормативно-розпорядчу базу, що регулює соціокультурне бібліотечне співробітництво;
- дослідити окремі напрями соціокультурного співробітництва бібліотек та визначити їх основні переваги;
- визначити проблеми реалізації соціокультурного партнерства бібліотек;
- сформулювати перспективні шляхи удосконалення реалізації соціокультурного співробітництва бібліотек України.

Об'єкт дослідження – управління діяльністю бібліотечних установ України.

Предмет дослідження – особливості механізму соціокультурного партнерства бібліотечних установ України.

Методи дослідження. У дослідженні було використано системний метод, методи аналізу та синтезу. Зокрема, системний метод застосовувався з метою дослідження окремих напрямів соціокультурного співробітництва бібліотек в системі бібліотечного менеджменту. Методи аналізу та синтезу застосовувалися у ході дослідження джерельної бази наукової роботи для виокремлення конкретних способів взаємодії бібліотек та інших установ, їх вивчення та формуванні на їх основі рекомендацій для поліпшення результатів соціокультурної співпраці.

Джерельна база та стан наукової розробленості теми.

Теоретичну та інформаційну базу дослідження становлять наукові праці та публікації вчених, а також нормативно-розпорядчі акти України у галузі культури та бібліотечної справи.

Важливе значення для дослідження теми стали праці вітчизняних дослідників, об'єктом уваги яких є бібліотеки, бібліотечні послуги та бібліотечне співробітництво. Так, види кооперацій бібліотек описала Т. Вилегжаніна [2; 3]; корпоративне бібліотечне співробітництво вивчає О. Мар'їна [4]; аспекти співпраці бібліотек та громад описали Г. Собченко [5] та Н. Мухамед'яров [6]; соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери та міжнародне бібліотечне співробітництво досліджують О. Воскобойнікова-Гузєва [7; 8], О. Лапська [9 ; 10], О. Клименко та О. Сокур [11]; особливості співробітництва бібліотек, архівів та музеїв досліджує С. Шемаєв [12 ; 13].

Особливе значення для дослідження мало дисертаційне дослідження О. Шендрик, яка ґрунтовно дослідила міжнародне співробітництво публічних бібліотек України 90-ті рр. ХХ ст. - початку ХХІ ст. [14].

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розкритті широкого кола інструментів соціокультурного партнерства бібліотек та інших установ, презентації шляхів покращення їх якості.

Апробацію результатів дослідження було здійснено шляхом оприлюднення досягнутих результатів на V Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» 4-5 листопада 2021 р., тема доповіді «Основні напрями соціокультурного співробітництва бібліотек в Україні».

Структура та обсяг магістерської роботи. Структура та обсяг магістерської роботи зумовлена метою, завданням та логікою розкриття теми

магістерського дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають в себе 8 підрозділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У БІБЛІОТЕЧНОМУ ПРОСТОРИ

1.1. Базові поняття у сфері бібліотечного соціокультурного партнерства (співробітництва)

Задля чіткого розуміння понять та термінів, що застосовуються у сфері соціокультурного співробітництва у бібліотечному просторі України був здійснений термінологічний аналіз предметної галузі дослідження. Оскільки деякі поняття лежать на межі кількох наук, це обумовлює існування декількох значень на позначення одних й тих самих понять. Не всі вони поки що закріплені законами та державними стандартами, а тому можуть розумітися дослідниками та науковцями по різному. Найбільше зацікавлення для наукової розвідки становить вивчення термінів: «бібліотека», «бібліотечна система України», «централізована бібліотечна система», «партнерство», «соціокультурне партнерство», «міжнародне бібліотечне співробітництво», «базова мережа закладів культури», «проект», «бібліотечний менеджмент» та ін.

Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» дає чітке та вичерпне визначення поняттю «бібліотека». Згідно з Законом, це «інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки» [15]. У загальному розумінні під словом «бібліотека» також розуміють сукупність книг або приміщення для зберігання книг. Однак, тут і далі для трактування понять та термінів перевага буде надаватися саме офіційним джерелам.

Бібліотечною системою України Закон позначає «розгалужену мережу бібліотек різних видів, пов'язаних взаємодією і взаємовикористанням бібліотечних ресурсів». Термін можна розуміти як сукупність усіх українських бібліотек, адже усі вони так чи інакше здійснюють спільну діяльність у сфері бібліотечної справи.

Законом визначено поняття «централізована бібліотечна система» (ЦБС), що означає «об'єднання бібліотек в єдине структурно-цілісне утворення, куди входить центральна бібліотека». Перші спроби побудови мережі бібліотек на теренах України відбулися у 1919 році, коли у відповідності до рішення III з'їзду КП(б)У усі бібліотеки опинилися під керівництвом Народного комісаріату, а у 1922 році було розроблено «Положення про єдину бібліотечну мережу республіки» [16, с. 105-106]. Цей документ заклав фундамент для подальшого формування на території Української РСР, а згодом і незалежної України ЦБС з її комплектом форм взаємодії.

ЦБС об'єднує бібліотеки-філії певного району навколо великої центральної бібліотеки, що здійснює організаційно-методичну та консультативну підтримку, комплектування та обробку документів.

Поняття «партнерство», «співробітництво» та «кооперація» у загальному розумінні синонімічні і означають спільну узгоджену діяльність декількох учасників заради досягнення мети.

Прикметник «соціокультурний» або «соціально-культурний» широко застосовується у науковому полі, однак його зміст не є чітко визначеним. Словник української мови визначає поняття «соціально-культурний» як той, що «пов'язаний з культурою суспільства» [17, с. 476].

Таким чином, під поняттям «соціокультурне партнерство» можна розуміти спільну діяльність партнерів у сфері культури суспільства для досягнення певної мети.

Учасниками співпраці з бібліотеками стають партнери – юридичні чи фізичні особи: заклади культури, організації, асоціації, громадські об'єднання, громади тощо. Партнери об'єднують зусилля заради досягнення спільних цілей та цінностей.

Особливий напрямок бібліотечної соціокультурної співпраці являє собою комунікація з бібліотеками, культурними установами, асоціаціями, програмами та фондами інших держав. Під міжнародним співробітництвом бібліотек можна розуміти «процес встановлення, закріплення та підтримки партнерських взаємозв'язків, погодженого співробітництва між бібліотеками різних країн, що впливає на розвиток світової бібліотечно-інформаційної сфери та посилює професійні комунікації між бібліотечними фахівцями» [9, с. 109].

Оскільки ми розуміємо, що діяльність бібліотеки належить до сфери культури, доречно було б з'ясувати, чим є базова мережі закладів культури.

Згідно з Законом України «Про культуру», базова мережа закладів культури – це «комплекс підприємств, установ, організацій і закладів культури державної та комунальної форми власності, діяльність яких спрямована на створення умов для забезпечення розвитку творчості людини, збирання, збереження, використання і поширення інформації про матеріальні та духовні культурні цінності, наукові розробки, а також на забезпечення цілісності культурного простору України, доступності національного культурного надбання, дотримання прав громадян у сфері культури» [18]. Порядок формування базової мережі закладів культури регламентує вимоги до створення та підтримки органами влади базової мережі закладів культури та відносить до її складу бібліотеки, музеї, палаци, будинки культури, галереї, заповідники, філармонії, виставкові зали, театри, концертні організації, мистецькі колективи, кінотеатри тощо [19].

Бібліотека є культурною установою і входить до базової мережі закладів культури. Згідно з Законом України «Про культуру», заклад культури – «юридична особа, основною діяльністю якої є діяльність у сфері культури, або структурний підрозділ юридичної особи, функції якого полягають у провадженні діяльності у сфері культури».

Соціальне партнерство – широке поняття, що застосовується у сфері трудових відносин та виступає як інструмент стратегічного планування, комплексного розвитку територіальних утворень, відіграючи важливу роль у прийнятті управлінських рішень [20, с. 80].

Співпраця бібліотек з партнерами часто здійснюється в рамках певного проєкту. Під проєктом варто розуміти певну діяльність, спрямовану на досягнення конкретних цілей за умови обмежених ресурсів [21, с. 259]. Проєкт має високу ступінь невизначеності, хоча і складається з відомих задалегідь процесів.

Проєкт обмежений у чотирьох напрямках – це обмеження за часом (тобто, проєкт має конкретні терміни початку та завершення), змістом (тобто, проєкт реалізується через конкретний перелік дій), вартістю (сюди належать грошові, матеріальні та людські ресурси) та якістю (властивостями кінцевого результату проєкту).

Соціокультурне співробітництво бібліотек лежить у полі стратегічного менеджменту установи – особливого виду діяльності, заснованого на спрямованому управлінні підприємством для досягнення «цільових орієнтирів у перспективі, забезпечення конкурентоспроможності, стійкості конкурентних позицій та довготривалого успіху підприємства» [22, с. 22].

Соціокультурне партнерство бібліотеки має бути об'єктом стратегічного планування книгозбірні – частини системи стратегічного управління розвитком бібліотеки, спрямованої на генерування конкретних стратегічних рішень, що «передбачають встановлення таких цілей і стратегій

поведінки об'єктів управління, реалізація яких забезпечує їх ефективне функціонування в довгостроковій перспективі та швидку адаптацію до особливостей зовнішнього середовища» [23, 2 с.].

Учасники соціокультурного бібліотечного співробітництва неминуче здійснюють взаємний вплив. Це виявляється у обміні професійним досвідом, формуванні нових напрямків діяльності та інноваційних продуктів, взаємному задоволенні потреб тощо.

Бібліотека в залежності від свого виду та структури може по різному делегувати побудову та підтримку соціокультурного співробітництва. У невеликих бібліотеках (наприклад, сільських, шкільних, бібліотеках-філіях) ця галузь діяльності може бути покладена на безпосереднього керівника бібліотеки (директора чи завідувача), методичний відділ або розподілена між усім колективом бібліотеки. Національні, обласні, районні, наукові бібліотеки можуть дозволити собі створення окремого відділу чи підрозділу з проектною діяльністю та співробітництва.

Наприклад, питаннями співпраці у Національній науковій бібліотеці України ім. В. І. Вернадського займається Відділ міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків, у Національній бібліотеці імені Ярослава Мудрого – Відділ соціокультурної діяльності, у Національній науковій медичній бібліотеці України – відділ соціокультурної діяльності та відділ міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків, у Науково-технічній бібліотеці імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» – сектор зв'язків з громадськістю та проектною діяльністю Науково-методичного відділу (перспективного розвитку), у Івано-Франківській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка – Відділ проектною соціокультурної діяльності.

Хоча міжбібліотечний абонемент та книгообмін також є формами соціокультурного співробітництва бібліотек, великі бібліотеки часто створюють окремий відділ для цього виду роботи.

Подібні відділи існують у Національній науковій бібліотеці України ім. В. І. Вернадського, Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого, Національній науковій медичній бібліотеці України, Львівській національній науковій бібліотеці України імені Василя Стефаника.

1.2. Нормативне регулювання партнерських зв'язків бібліотек в Україні

Бібліотечна справа в Україні регулюється рядом законів та підзаконних актів, серед яких питання співробітництва контролює:

- Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»;
- Закон України «Про культуру»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури, що не є орендою»;
- Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про Національний репозитарій академічних текстів»;
- Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Регламенту роботи Національного репозитарію академічних текстів».

Основний закон, що регулює бібліотечну діяльність в Україні є Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [15]. Законом визначено основні терміни у бібліотечній справі, статус бібліотек, правові та організаційні засади діяльності бібліотек і бібліотечної справи в Україні, регламентовано державну політику у галузі бібліотек. Законом гарантовано право на доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках.

Стаття 4 Закону зобов'язує державу в рамках державної політики в галузі бібліотечної справи, серед іншого, фінансувати створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження у світові глобальні комп'ютерні мережі, об'єднання та забезпечення доступності розподілених бібліотечних ресурсів; стимулювати взаємовикористання бібліотечних ресурсів через систему міжбібліотечного

абонементів, зведених каталогів, депозитаріїв, обмінних бібліотечних фондів, інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір; координувати діяльність бібліотек усіх форм власності, регулювати діяльність бібліотек, що є в державній і комунальній власності; забезпечувати запровадження та функціонування дієвої системи електронного книгокористування та обігу електронних книг через бібліотеки; створювати умови для міжнародного співробітництва бібліотек.

Стаття 20 Закону серед інших прав бібліотеки встановлює право визначати зміст, напрями та форми своєї діяльності, здійснювати у встановленому порядку співробітництво з бібліотеками та іншими установами і організаціями іноземних держав, вести міжнародний документообмін, бути членом міжнародних організацій, брати участь у реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи.

Статті 31 Закону визначає право бібліотек укладати договори про співпрацю з іншими бібліотеками. Стаття визначає основні напрями міжнародного бібліотечного співробітництва та зобов'язує державу сприяти розширенню міжнародного співробітництва.

У Законі окреслено головні напрями міжнародного співробітництва, що полягають у реалізації спільних наукових досліджень, конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів, спрямованих на обговорення та поширення світового інноваційного досвіду, участі у міжнародних організаціях (в тому числі і професійних асоціаціях), документообміну, спільній підготовці інформаційних продуктів.

Стаття 2 Закону України «Про культуру» [18] вносить бібліотечну справу до сфер діяльності, що регулюється законодавством України про культуру.

Стаття 3 Закону серед основних засад державної політики у сфері культури визначає забезпечення розвитку міжнародного культурного співробітництва.

Стаття 33 Закону закріплює право закладів культури самостійно укладати договори з партнерами та брати участь у роботі міжнародних організацій. Держава також зобов'язується сприяти міжнародному культурному обміну, співробітництву закладів культури, професійних творчих працівників, працівників культури України із зарубіжними партнерами.

Перелік послуг, що визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури, що не є орендою» [24] може здійснюватись на умовах співпраці бібліотеки та іншої установи-партнера.

Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди» [25] визначає механізм використання документів, які знаходяться в обмінних бібліотечних фондах. Використання документів через обмінні бібліотечні фонди здійснюється шляхом обміну документами між бібліотеками, безкоштовної передачі документів іншим організаціям, тобто шляхом книгообміну як виду співробітництва бібліотек.

Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» [26] та Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Регламенту роботи Національного репозитарію академічних текстів» [27] регламентують процеси діяльності Національного депозитарію, що складається з центрального репозитарію і локальних репозитаріїв, що підтримуються інституціональними учасниками на умовах співпраці.

Окрім зазначених законів, наказів та розпоряджень держава спрямовує соціокультурне співробітництво бібліотек шляхом ухвалення державних стратегій, концепцій розвитку тощо.

Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», схвалена Кабінетом Міністрів України, є домовленістю суб'єктів бібліотечної справи про формат здійснення співробітництва. Стратегія демонструє бачення держави на бібліотечну галузь через визначення пріоритетів, завдань та дії для досягнення якісних [28].

Стратегія розвитку бібліотечної справи серед інших напрямів виділяє напрям «Розвиток читання через систему соціального партнерства». Реалізація напрямку передбачає популяризацію читання, розвиток інформаційної і технологічної грамотності, створення системи інформування користувачів про вітчизняну видавничу продукцію, створення партнерських зв'язків на місцевому та національному рівні.

Серед нерозв'язаних проблем бібліотечної галузі вказано недостатню міжвідомчу координацію та недостатню участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах і обмінах тощо.

Стратегію також розкрито роль міжнародного співробітництва в умовах глобального інформаційного середовища для всіх сфер бібліотечної галузі. Співробітництво подано як важливе для запровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційної діяльності, обміну бібліографічними даними, електронної доставки документів, міжнародного книгообміну, корпоративної каталогізації та створення баз даних, реалізації спільних науково-дослідних проектів тощо.

Констатовано, що в останнє десятиліття українські бібліотечні фахівці збільшили свою участь у роботі професійних міжнародних організацій, у міжнародних навчальних і професійних обмінах, почали розвивати

професійні зв'язки із зарубіжними бібліотеками та спорідненими професійними асоціаціями, активніше проводити та брати участь у міжнародних конференціях. Стратегія розглядає міжнародні контакти як обов'язкову умову отримання поглиблених знань зарубіжних бібліотечно-інформаційних систем для прийняття професійних рішень з урахуванням європейських і міжнародних вимог, для поширення інформації про Україну.

Напрямок «Створення нової архітектури інтегрованої бібліотечної системи держави на основі універсального доступу та економічної доцільності» Стратегії спрямований на побудову гнучкої та рухливої структури бібліотечної системи, здатної до сталого розвитку і націленої на надання широкого асортименту послуг для задоволення різноманітних загальнонаціональних і локальних суспільних потреб та підвищення якості життя суспільства і окремих осіб

Для реалізації напряму пропонується розробити та впровадити варіативні моделі бібліотечних мереж, розробити механізм інтегрування бібліотечних мереж та інших культурних, освітніх та інформаційних інституцій, упорядкувати систему нормативів та статистичної звітності з урахуванням традиційних та нових показників бібліотечно-інформаційної діяльності, обумовленої розвитком електронного середовища, забезпечити безперешкодний доступ до бібліотечної мережі для осіб з особливими потребами, розробити, прийняти і виконати програму “Мобільні бібліотеки”, сформувати електронний бібліотечно-інформаційний простір України, ввести в активний обіг єдиний читацький квиток для користувачів бібліотек.

Напрямок «Розвиток ефективних комунікацій» Стратегії спрямований на побудову внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку співробітництва бібліотек та передбачає налагодження ефективної міжвідомчої комунікації між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, які мають у своєму підпорядкуванні бібліотеки,

які суттєво впливають на бібліотечно-інформаційну галузь, налагодження внутрішньої професійної, міжсекторальної комунікації, зовнішньої комунікації з територіальними громадами та суспільством в цілому, міжнародних професійних зв'язків.

Стратегією також запропоновано реалізувати модернізацію матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек шляхом створення сприятливих умов для державно-приватного співпраці задля залучення додаткових ресурсів.

Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека – XXI" передбачала вирішення проблем бібліотечної галузі шляхом співпраці бібліотек: створення єдиного національного депозитарію електронних бібліотечних ресурсів, складення зведеного каталогу тощо [29].

Бібліотечна установа також може закріпити свою позицію щодо соціокультурного співробітництва у стратегії бібліотеки, концепції її розвитку, місії, візії, меті діяльності, зазначити конкретні дії у річному стратегічному плані роботи бібліотеки.

Наприклад, Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» у своїй Стратегії розвитку на 2021-2025 роки [30, с. 21] декларує серед цілей - впровадження проєктів та залучення нових клієнтів. Зініційовано процес адвокації Наукової бібліотеки перед Адміністрацією Університету, розвиток постійного ефективного взаємозв'язку із науковими, адміністративними підрозділами та студентськими ініціативами Університету, встановлення та розвиток сталих взаємовідносин з партнерами та спонсорами поза Університетом.

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка у своїй Програмі розвитку на 2020-2025

роки [31, с. 4] серед стратегічних напрямків своєї роботи закріплює участь у міжнародних проектах. В напрямку участі в міжнародних проектах заплановано здійснювати міжнародне співробітництво у сфері формування та використання інформаційних ресурсів, проводити обмін інформаційними ресурсами з зарубіжними установами, впроваджувати міжнародні і міждержавні стандартів з науково-інформаційної діяльності, документознавства та бібліотечної справи, продовжити співпрацю з Консорціумом «ЕЛІБУКР: Електронна бібліотека» на правах повноцінного члена для подальшої інтеграції у світове бібліотечно-інформаційне співтовариство, продовжити процес інтеграції Наукової бібліотеки до мережі міжнародного партнерства: укласти угоди про співпрацю з окремими університетськими книгозбірнями Європи та Північної Америки, вступити до поважних міжнародних асоціацій, взяти участь у нових програмах ЄС з досліджень та інновацій. Програма передбачає отримати в якості результату вказаної діяльності інтеграцію Наукової бібліотеки у світову мережу освітніх послуг і наукових комунікацій, а також формувати позитивну суспільну думку стосовно іміджу Київського національного університету та Наукової бібліотеки.

Держава визначає статус українських бібліотек, основні засади її діяльності, гарантує забезпечення базових прав, серед яких – право на доступ до інформації, сприяє встановленню та підтримці міжнародних зв'язків.

Партнерські зв'язки, особливо якщо вони реалізуються через масштабні проекти та потребують великої кількості ресурсів, мусять бути існувати в правовому полі та закріплюватися договором чи угодою. Договір закріплює умови співробітництва усіх сторін співпраці і в разі порушення зазначених умов з однієї сторони, договір захистить іншу від небажаних збитків. Бібліотеки з правовим статусом юридичної особи мають право

укладати договори про співпрацю з партнерами згідно з чинним законодавством.

В контексті соціокультурного співробітництва, договір виступає як основна правова форма чіткого регулювання зв'язків між партнерами, встановлення взаємних прав та обов'язків [32, с. 92].

Висновки до першого розділу

У ході вивчення понятійного апарату сфери соціокультурного співробітництва українських бібліотек було досліджено походження окремих термінів та понять, їх співвідношення, значення у царині бібліотечної діяльності.

Соціокультурне партнерство являє собою результат взаємного обміну знаннями, ресурсами, методиками та форматами роботи між двома або більше партнерами у сфері культури. Соціокультурне партнерство вводить соціальне життя у сферу культури.

Відносини міжнародних партнерів у соціокультурних зв'язках підпорядковані культурним особливостям кожної із сторін, а також українському та міжнародному законодавству.

Одночасно з цим, соціальне партнерство виступає джерелом формування, підтримки та розвитку культури [7, с. 4].

Соціокультурне співробітництво бібліотек – особлива галузь бібліотечної діяльності. Вона спрямована на всебічний розвиток бібліотечної установи: поліпшення якості та збільшення асортименту її послуг, впровадження інноваційних методів роботи, збільшення кількості користувачів, формування та поліпшення іміджу бібліотеки, підвищення кваліфікації працівників, покращення матеріально-технічної бази, залучення додаткового капіталу тощо.

Бібліотечне співробітництво у форматі регулярної роботи з дослідження власних потреб, формування запиту на вирішення певної проблеми, створення особливих форм співпраці, створення спеціальних умов для реалізації партнерства, пошуку партнера, встановлення ефективної комунікації потребує виокремлення заданих функцій та їх концентрації у окремому відділі чи підрозділі бібліотеки, залучення кваліфікованих спеціалістів у сфері проєктного бібліотечного менеджменту.

Українська сучасна бібліотека є частиною Української бібліотечної системи, і може належати до централізованої бібліотечної системи, вступати до професійних асоціацій, бути самостійною організацією чи структурним підрозділом.

Бібліотека входить до переліку базових закладів культури та виконує соціально важливі функції: забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, виховання особистості в рамках суспільства та держави, ретрансляція та поширення культури, формування інформаційної культури своїх користувачів.

В умовах регулярної нестабільності особливо цінується здатність бібліотек швидко адаптуватися до нових умов існування.

Соціокультурне партнерство має бути одним із пріоритетних напрямків діяльності бібліотеки. Тому співробітництво підлягає стратегічному менеджменту бібліотеки. В ході управлінського стратегічного процесу має бути сформовано стратегічний план, концепцію розвитку організації у контексті світових культурних та соціальних процесів, створено умови, сприятливі для впровадження новітніх методів менеджменту установою культури. Створення довгострокового стратегічного плану з урахуванням важливості побудови та підтримки партнерських зв'язків дозволяє бібліотеці як організації, що існує на ринку культурних послуг бути конкурентоспроможною [33].

Бібліотечне співробітництво існує у правовому полі та керується рядом документів: законами, постановами, наказами, розпорядженнями. Усі вони формують нормативну базу партнерських зв'язків бібліотек.

Державна підтримка бібліотечного співробітництва як елементу системи культури країни здійснюється шляхом державного регулювання, поточним бюджетним фінансуванням, наданням субсидій, податкових та кредитних пільг, закріплених у законодавстві державних гарантій [34, с. 28].

Закони України чітко регламентують бібліотечну діяльність – дають визначення базовим поняттям, визначають права та обов'язки бібліотеки як закладу культури, а також права та обов'язки її користувачів.

Підготовлені урядом довгострокові стратегії розвитку бібліотечної справи неминуче охоплюють і сферу бібліотечного співробітництва. Це демонструє зацікавленість держави у створенні таких зв'язків, особливо міжнародних.

Попри численне декларування важливості співпраці бібліотек в галузі культури, книгозбірні як самодостатні, автономні члени українського культурного простору можуть самостійно обирати шлях соціокультурного співробітництва або відмовлятися від нього в силу певних обставин, обирати напрямок, форму та сферу співробітництва, партнерів для спільної діяльності, закріплювати умови кооперації в письмовій угоді чи договорі.

Закріплення орієнтації бібліотеки на здійснення соціокультурного співробітництва в стратегії, стратегічному плані розвитку, концепції, місії, візії є формою саморегуляції установи та демонструє готовність книгозбірні до співпраці загалом чи в окремих напрямках.

РОЗДІЛ II. ПРОВІДНІ НАПРЯМИ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ БІБЛІОТЕЧНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПАРТНЕРСТВА

2.1. Зв'язки між бібліотечними установами України

Партнерство різних бібліотек між собою – найпоширеніший вид бібліотечного співробітництва, оскільки є найбільш доступним.

Механізм міжбібліотечного партнерства в Україні на початкових етапах здійснювався переважно лише через ЦБС, однак сьогодні партнером може виступити будь-яка бібліотека, готова то співробітництва.

Співробітництво книгозбірень в Україні відбувається «на регіональному та міжрегіональному рівнях, за відомчим і міжвідомчим спрямуванням, галузевим та міжгалузевим принципами» [35, с. 126].

Існуюча в Україні концепція системи бібліотечних установ передбачає існування серед них певної ієрархії. Національні та державні бібліотеки України здійснюють координацію діяльності, методичну та консультаційну підтримку обласних універсальних наукових бібліотек, ті в свою чергу – координацію та підтримку районних книгозбірень, а ті – власних бібліотек-філій [36, с. 34].

Тамара Вежелігіна у своїх наукових працях виділяє форми кооперації бібліотек між собою [2, с. 4-6], серед яких – такі форми соціокультурного співробітництва: кооперація у комплектуванні фондів, кооперація у збереженні документних ресурсів, кооперація у наданні доступу до документних ресурсів, кооперація з бібліографічного обслуговування.

Кооперація у комплектуванні фондів являє собою розподіл відповідальності за комплектування і збереження різних видів документів. Така співпраця може здійснюватись шляхом книгообміну або документообміну. Книгообмін – це передача документів у постійне користування від одної бібліотеки до іншої на умовах рівноцінного чи нерівноцінного обміну, або безкоштовно [37, с. 500]. Для здійснення цієї

форми співробітництва бібліотеки формують спеціальний обмінний фонд, до якого потрапляють дублетні, непрофільні та маловикористовувані видання. Книгообмін дозволяє раціонально використовувати наявні ресурси, взаємно задовольняючи запити установ-партнерів. За умови безкоштовної передачі документів бібліотека-отримувач має змогу докомплектувати фонд з мінімальними фінансовими витратами, а бібліотека-дарувальник – звільнити бібліотечний фонд не утилізуючи книг чи інших інформаційних ресурсів.

Кооперація у збереженні документних ресурсів здійснюється шляхом оцифрування документів та їх акумуляції в одному архіві чи репозитарії кількома установами (в тому числі – бібліотечними).

Кооперація з бібліографічного обслуговування полягає у співпраці бібліотек у сфері бібліографічної діяльності – спільному створенні та розповсюдженні бібліографічної продукції: бібліографічних списків, посібників, покажчиків тощо.

Електронна доставка документів як вид взаємодії бібліотеки з'явилася як додаткова послуга у відповідності до вимог часу, коли наука та суспільство стають більш відкритими та мобільними [38, с. 164-165]. Здійснення такого виду кооперації потребує від усіх її членів певного матеріально-технічного, програмного та кадрового забезпечення: електронні версії ресурсів створюються кваліфікованими спеціалістами шляхом сканування та розпізнавання інформації, зберігаються у певному сховищі (сервері, диску, хмарному сховищі тощо), після чого доступ надається установі-партнеру [39, с. 51].

Надзвичайно великим різноманіттям співпраці відзначається соціокультурне співробітництво у сфері бібліотечного обслуговування.

Серед поширених видів спільного обслуговування користувачів особливе місце займають книжкові виставки. Бібліотеки співпрацюють у ході підготовки виставки задля їх оперативного виконання, забезпечення

широкого інформаційного висвітлення теми виставки, створення та креативної реалізації інноваційних форм традиційної послуги.

В процесі бібліотечної кооперації з'явилися виставки-вікторини, виставки-вернісажі або виставки-галереї, виставки-діалоги, виставки-колажі, виставки-реквієми, експрес-виставки, виставки-питання та виставки-відповіді, виставки-знайомства, виставки-конфлікт, виставки нових часописів, виставки-експозиції, виставки-кросворди, виставки-екібани, пошукові виставки, «звукові» виставки. Перелік форм виставок невичерпний і обмежується лише креативними можливостями її організатора.

Бібліотеки спільно можуть використовувати форми масового обслуговування користувачів: організовувати лекцію, творчу зустріч з письменником, літературно-музичний вечір, поетичну вітальню, обговорення, брифінг, презентацію, конкурс, акцію, премію, вікторину, майстер-класи, курси іноземних мов, комп'ютерної грамотності, клуби за інтересами.

Велику роль у підтримці професійної комунікації серед бібліотек відіграє Українська бібліотечна асоціація [10, с. 132] – створена у 1995 році незалежна громадська організація, професійна асоціація у галузі бібліотечної справи та інформаційних технологій. В інтересах Української бібліотечної асоціації – ініціювання та сприяння створенню професійної комунікації задля сталого розвитку бібліотек в контексті національного та світового соціокультурного простору.

Українська бібліотечна асоціація об'єднує індивідуальних та колективних членів у єдину фахову спільноту, зацікавлену у розвитку бібліотечної справи. Асоціація регулярно проводить фахові конференції, семінари, тренінги. Громадська організація створила Школу бібліотечного журналіста, Антишколу університетських бібліотекарів, Всеукраїнську літню школу адвокатури для бібліотекарів, Зимову школу молодих бібліотекарів [40,

с. 3]. Асоціацією організовано Львівський міжнародний бібліотечний форум як платформи для фахової комунікації.

Школа бібліотечного журналіста – освітній проєкт у галузі бібліотечної журналістики, реалізований на базі Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка. Заснована у 2013 році, двічі на рік школа збирає зацікавлених у професійному розвитку бібліотекарів для поширення знань про успішне самопрезентування бібліотек у засобах масової інформації та соціальних мережах у вигляді майстер-класів від провідних фахівців бібліотечної галузі. Школа проводить не лише освітню діяльність: вона формує професійну спільноту, вивчає, створює та поширює інноваційні методи бібліотечної діяльності. Учасниками школи було започатковано бюлетень Молодіжної секції Української бібліотечної асоціації «БібліоМолодь», періодичні видання «БиблиоМотиватор», «БібліоSPACE», «Библиотерапевт», «Техноbooka», «Книжковий Черв`ячок», «БібліоПульс», «Станиславка-News», «Бібліотечний РРяник», «#Бібліо_акценти», «The Library young people».

Антишкола університетських бібліотекарів, відкрита Секцією університетських бібліотек Української бібліотечної асоціації, дистанційно проводить щомісячні лекції, семінари, практичні заняття, тренінги, майстер-класи, консультації, круглі столи, присвячені питанню інформаційної підтримки досліджень.

Щороку Українська бібліотечна асоціація проводить Всеукраїнську літню школу адвокації для бібліотекарів. В рамках Школи адвокації відбуваються уроки та тренінги з тренерами, організовується колективна робота з підготовки нових підходів до адвокації бібліотек.

Зимова школа молодих бібліотекарів – ще один культурно-освітній проєкт Української бібліотечної асоціації, націлений на адаптацію молодих фахівців у бібліотечному середовищі, здійснений шляхом проведення лекцій,

тренінгів, майстер-класів для бібліотекарів віком до 35 років. Учасники проєкту навчаються стратегічному плануванню, проєктному менеджменту, методам залучення позабюджетних коштів, принципам впровадження інноваційних послуг бібліотек, ефективному використанню соціальних мереж в процесі здійснення професійної діяльності. Зимова школа молодих бібліотекарів формує довкола себе молоду ініціативну професійну спільноту.

Українська бібліотечна асоціація структурно поділена на секції: секція університетських бібліотек, секція працівників шкільних, публічних, медичних бібліотек, секція з адвокації, секція «Бібліотека – на допомогу особам з інвалідністю та людям похилого віку», секція з бібліотечно-інформаційної освіти та молодіжна секція.

Секція університетських бібліотек Української бібліотечної асоціації здійснює підтримку Інтернет-ресурсу партнерського проєкту бібліотек університетів «БібліоСинергія» та координує проведення Міжнародного Тижня Відкритого Доступу в Україні.

Секція працівників шкільних бібліотек Української бібліотечної асоціації поєднує шкільних бібліотекарів, які є найбільшою складовою бібліотечної системи України; надає своїм членам широкі можливості професійного зростання у навчанні, обміні досвідом та ідеями; сприяє організації спільних акцій, дій та конкретних кроків задля розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності шкільних бібліотек, які сьогодні стають одним з вагомих факторів досягнення високої якості освіти, центром навчально-виховного процесу, а також ресурсним інноваційним майданчиком для школярів та вчителів.

Секція працівників публічних бібліотек Української бібліотечної асоціації має на меті об'єднання зусиль і координація роботи публічних бібліотек з розвитку бібліотечної справи в регіонах, залучення органів влади до вирішення проблем публічних бібліотек, сприяння створенню

нормативно-правової бази діяльності публічних бібліотек, розробку і впровадження професійних стандартів і керівних документів, обмін інформацією і досвідом роботи публічних бібліотек України. Секцією здійснюється постійна праця з узагальнення досвіду роботи публічних бібліотек, залучення науковців та бібліотекарів-практиків до розроблення найбільш важливих теоретичних і методичних проблем діяльності публічних бібліотек.

З ініціативи бібліотеки Українського католицького університету було підписано Меморандум «Про співпрацю бібліотек богословських навчальних закладів України», за участі бібліотек Волинської православної богословської академії, Дрогобицької духовної семінарії блаженних священномучеників Северина, Віталія та Якіма, Івано-Франківської академії Івана Золотоустого, Київської Трьохсвятительської духовної семінарії, Української євангельської теологічної семінарії. Меморандум дав початок Асоціації бібліотек богословських навчальних закладів України.

Ще однією формою співробітництва між бібліотеками є міжбібліотечний абонемент. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» визначає міжбібліотечний абонемент як «форму бібліотечного обслуговування, засновану на взаємному використанні бібліотечних фондів і довідково-пошукового апарату бібліотек». Міжбібліотечний абонемент спрощує для користувача бібліотеки отримання потрібного документу для їх подальшого використання у наукових, освітніх, і культурно-просвітницьких цілях. Міжбібліотечний абонемент як вид бібліотечного обслуговування не потребує від книгозбірні значних витрат, або може стати джерелом додаткового прибутку.

Здійснити пошук бібліотек-партнерів можливо на такій платформі, як щорічний Львівський міжнародний бібліотечний форум. Форум став передовим майданчиком для професійної комунікації працівників

бібліотечної галузі, дослідників, книговидавців, письменників, читачів в Україні. Процес проведення форму передбачає зустрічі з провідними фахівцями бібліотечної галузі, дискусії та обмін практичним досвідом з колегами.

2.2. Співпраця бібліотек та місцевих громад

У ході реформи децентралізації в Україні все більшого значення у прийнятті рішень, визначенні векторів діяльності, розподілі бюджету серед закладів культури мають місцеві громади та органи місцевого самоврядування.

В умовах конкурентної боротьби на ринку культурних послуг бібліотека має постійно доводити соціальну важливість своєї діяльності, сформувати позитивний імідж як конкретної бібліотеки, так і бібліотечної галузі загалом, демонструвати громаді якісні інформаційні продукти, що задовольняли б її потреби.

Вплив книгозбірні та місцевої громади як учасників партнерських відносин взаємний та безперервний. З одного боку, створення та підтримка соціокультурного партнерства книгозбірні дозволяє представляти її інтереси серед громади. З іншого – органи місцевого самоврядування має змогу використовувати бібліотеку як майданчик для висвітлення своєї діяльності для громади.

Співробітництво бібліотек та місцевих громад здійснюється шляхом реалізації проєктів із залученням, в тому числі, позабюджетного фінансування. Додатково залучені кошти бібліотека може використати як інвестиційний капітал та викласти його у реалізацію інших, більш масштабних проєктів, покращення матеріально-технічної бази організації, розробку маркетингової стратегії та рекламної кампанії, додаткове навчання бібліотекарів, виплату премій та залучення у роботу бібліотеки сторонніх небібліотечних фахівців.

Надзвичайно важливо безперервно демонструвати зацікавленість бібліотеки у житті громади та сформувати перед нею власну соціальну відповідальність. Відповідальність перед громадою як партнером покладає на бібліотеку зобов'язання щодо постійного задоволення потреб громади,

позитивного впливу на її соціокультурне середовище. Однак, водночас, така відповідальність підвищує роль бібліотеки як учасника соціокультурної сфери, збільшує рівень її різнопланової підтримки серед органів влади та населення громади [41, с. 75].

Органи місцевої влади та представники територіальних громад також мають усвідомити важливість підтримки культурних установ та соціокультурної сфери загалом [42, с. 240], визначити свою роль у кооперації «бібліотека-територіальна громада».

Громада як партнер соціокультурного співробітництва також впливає на бібліотеку. Це відбувається через формування та направлення до книгозбірні певних інформаційних, соціальних та культурних запитів. Запити демонструють потреби суспільства, які й має задовольнити бібліотека. У ході кооперації бібліотеки та громади-партнера, бібліотека адаптує свою діяльність то заданих потреб: може урізноманітнити базовий пакет послуг, використати специфічні форми обслуговування користувачів, тематику інформування тощо.

Співпраця бібліотек та місцевих громад дозволяє активніше залучати молодь до культурної сфери життя суспільства та сприяє формуванню у неї громадянської свідомості [43, с. 369]. Представники громади, контактуючи з бібліотекою в рамках спільної діяльності відчують власну значущість, краще усвідомлюють свій внесок у суспільне життя.

Бібліотеки та органи місцевого самоврядування можуть побудувати ефективну взаємодію через надання доступу громадян до офіційної інформації та висвітлення результатів діяльності місцевої влади.

Існує ще безліч форм кооперації бібліотеки та місцевої громади. Наприклад, це можуть бути краєзнавчі проєкти, де бібліотека виступатиме у першу чергу як інформаційний партнер. Такий проєкт мав би на меті поширенню знань про рідний край, його історію та культурну спадщину.

Проект може бути реалізований шляхом підготовки та проведення заходів, присвячених дослідженню рідного краю, усвідомленню та поширенню інформації про його історію, особливості, культурні надбання.

До переліку таких заходів за участі представників місцевих громад, істориків, краєзнавців, видатних постатей громади входять:

- конференції;
- круглі столи;
- семінари;
- наукові розвідки;
- публічні лекції;
- панельні дискусії;
- бесіди та диспути;
- краєзнавчі читання;
- різні види виставок: книжкові, а також виставки творчих доробків представників громади;
- опитування;
- майстер-класи;
- флешмоби;
- квести;
- творчі та наукові конкурси, присвячені всебічному дослідженню краю;
- концерти місцевих творчих колективів;
- участь у організації та підготовці Днів міста, села, об'єднаної територіальної громади тощо;
- підготовка туристичних маршрутів;
- підготовка інформаційних продуктів: публікацій книг, збірників, публікацій у засобах масової інформації, краєзнавчих блогів, фільмів, подкастів, презентацій, окремих колекцій у фондах бібліотеки тощо.

Список заходів не є вичерпним, оскільки ринок культурних продуктів активно розвивається.

Громада також може вплинути на бібліотеку як організацію шляхом її реорганізації в відкритий соціальний простір, розширивши її функціонал та змінивши сприйняття громадою установи.

Таким простором може стати молодіжний простір у бібліотеці – «підрозділ бібліотеки (виокремлений читальний зал, кімната або їх частина), робота якого спрямована на створення належних умов для розвитку молоді, надання їм широкого спектру послуг на безоплатній основі для забезпечення змістовного та якісного дозвілля» [44, с. 3]. Створення молодіжного простору дозволить місцевій молоді раціонально і з користю використовувати свій час, розвинути власну креативність, відпочити в компанії однолітків, дізнатися останні новини. Завдяки організації культурного відпочинку і дозвілля молодь має можливість урізноманітнити способи проведення вільного часу, щоб стати цікавою та активною людиною.

Прикладом успішної взаємодії місцевої громади та бібліотеки є співпраця Нововодолазької територіальної громади (Харківська область) та публічної бібліотеки цієї громади (див дод. 1).

Співпраця полягала у підготовці та реалізації проєкту «Бібліотека змін – час дій», в рамках якого було створено комунальний заклад «Публічна бібліотека ОТГ» Нововодолазької селищної ради, що об'єднав 17 філій та перетворив їх у соціокультурні центри. Проєкт передбачав також оновлення матеріально-технічного забезпечення бібліотеки, створенні на її базі творчих гуртків. Бібліотека стала не лише джерелом інформації, а й платформою для творчої реалізації жителів громади.

Матеріально-технічне забезпечення дитячої бібліотеки-філії було оновлено завдяки проєкту «Табір вихідного дня для дітей громади»,

проведеного німецьким товариством міжнародного співробітництва GIZ, 10 % від вартості якого фінансував місцевий бюджет.

Бібліотекою було запропоновано нову послугу – «бібліоняня», суть якої полягає у організації дозвілля дітей громади та піклування про них впродовж певного часу, коли у батьків виникає така тимчасова потреба.

Книгозбірня організувала відкриті літні читання у громадських місцях об'єднаної територіальної громади, що включили у себе широкий ряд заходів: «книжкові виставки, вікторини, пізнавальні ігри, майстер-класи, бібліопікніки, екомандрівки тощо».

В Летичівській публічній бібліотеці, що належить до Летичівської об'єднаної територіальної громади Хмельницької області, було створено так званий пункт регіональної інформації «Бібліотека. Інформація. Влада» [5, с. 92]. Бібліотека виступила посередником між владою та громадою, демонструючи користувачам бібліотеки процес та результати діяльності влади, концентрує та зберігає в теках нормативно-правові акти.

В рамках співпраці з громадою, Летичівська публічна бібліотека організувала в своїх стінах громадську приймальню – місце зустрічі інтересів представників громади та влади. Бібліотека збирає звернення жителів об'єднаної територіальної громади та організовано передає їх владі.

Представники місцевої влади рано чи пізно помічають таку активну участь бібліотеки у громадському та соціальному житті громади та виділяють додаткові кошти на проведення капітального ремонту приміщень книгозбірні, оновлення матеріально-технічних засобів, передплату періодичних видань, виплати премій працівникам бібліотеки.

Летичівська публічна бібліотека взяла активну участь у організації та проведенні соціокультурних заходів: Дня матері та Дня батька, комплексу заходів до Дня села, флешмобів, акцій, вшануванні видатних та почесних жителів села.

Серед інших інноваційних послуг, що з'явилися під час співпраці бібліотеки та об'єднаної територіальної громади – виставки-вернісажі, квести, ляльковий театр, літературні обговорення, майстер-класи, послуги розмовного клубу для вивчення англійської мови, школа здоров'я, курси комп'ютерної грамотності.

Реалізовані Нововодолазькою територіальною громадою та її бібліотекою проекти мають позитивні результати: кількість користувачів книгозбірні збільшилася, на розвиток бібліотеки було залучено позабюджетні кошти, збільшився асортимент послуг, а сама бібліотека підвищила свій авторитет серед громади, покращила професійну кваліфікацію своїх працівників.

Поштовхом до активізації співпраці бібліотеки та громади часто стає проведення конкурсу місцевих ініціатив, в ході якого відбувається розподіл громадського бюджету серед проєктів-переможців конкурсу.

Чотири бібліотечні проєкти будуть реалізовані у 2022 році місцевою громадою за результатами конкурсу «Бюджет громадських ініціатив Вінницької міської територіальної громади». Загальна вартість бібліотечних проєктів сягнула більше 1 мільйона гривень.

Проєкт «Прокачай мозок та тіло» направлений на залучення нових користувачів бібліотеки, пропаганду здорового способу життя. В рамках проєкту у бібліотеці буде створено тренажерний зал для проведення безкоштовних занять з фізичної культури, підготовки та проведення спортивних змагань.

Проєкт зі створення Еко-хутору «Зелений двір» буде реалізований не в бібліотечних стінах, а на прилеглий території Вінницької міської бібліотеки № 16. Заплановано створити простір для відпочинку, проведення масових заходів (лекцій, квестів, конкурсів, семінарів, зустрічей, обговорень, діалогів та диспутів, презентацій, укомплектованих в ході реалізації проєкту видань

та присвячених питанням екології). Простір передбачає створення зеленого подвір'я, встановлення місць для відпочинку, створення колективного саду, велопарковки та фотозони.

Проект «Бібліотека згуртовує громаду» передбачає створення комфортних умов для користувачів бібліотек шести сіл Вінницького району (Стадниця, Вінницькі Хутори, Щітки, Малі Крушлинці, Великі Крушлинці, Гавришівка).

Проект «Бібліоальтанка – комфортний відпочинок» передбачає створення зони для проведення дозвілля читачів бібліотеки смт. Десна.

2.3. Партнерство бібліотек та інших культурних установ

Поширеним видом соціального бібліотечного партнерства є комунікація з іншими закладами культури – музеями, театрами, кінотеатрами, будинки культури та творчості, мистецькими закладами різних рівнів тощо [13, с. 549], що входять до базової мережі закладів культури. Таке партнерство має на меті задоволення максимальної кількості потреб користувачів, вирішення соціально значущих проблем закладами шляхом проведення спільних культурних заходів, створення спільних інформаційних продуктів, репрезентації культури та мистецтва в рамках спільних проєктів тощо.

Трансформаційні процеси в практиці сучасних культурних організацій спричиняють посилення кооперації бібліотек з музеями та архівами. Спеціалісти бібліотек, архівів і музеїв збільшують кількість форм співробітництва, впроваджуючи у свою діяльність принципово нові послуги.

С. О. Шемаєвим було проведено дослідження напрямів взаємодії бібліотек, музеїв та архівів в умовах сучасного українського простору. Науковцем було проаналізовано веб-сайти цих культурних установ, а також проведено опитування серед працівників [12, с. 135]. В ході дослідження було виокремлено спільні та відмінні риси наповнення та структури веб-сайтів бібліотек, музеїв, архівів.

Результати аналітичної розвідки веб-сайтів, опитування фахівців бібліотек, музеїв та архівів, огляд публікацій працівників цих установ у збірниках наукових праць дозволяють зробити висновок про поширення побудови співробітництва через організацію та проведення масових заходів. Така форма соціокультурного партнерства дозволяє учасникам взаємодії здійснювати свою діяльність, водночас обмінюючись досвідом. Однак таку співпрацю оцінено як «недостатньо активну»: що 36% досліджених бібліотек характеризують свою спільну з музеями та архівами діяльність як тимчасову.

Базові заклади культури надають широкі можливості для реалізації партнерства. Співробітництво бібліотек та інших культурних установ може існувати не лише в рамках культурної, а й соціальної діяльності. Мається на увазі можливість не лише демонструвати культурні надбання людства, а й піднімати соціально значущі питання і вирішувати їх в ході взаємодії. Так, Н. Мухамед'яров розглядає співробітництво як якісно новий напрям взаємодії бібліотеки в площині поширення концепції здорового способу життя [6, с. 185]. Такий нетривіальний підхід до вибору напрямку співробітництва може зацікавити принципово нову аудиторію до діяльності бібліотеки, її партнера та продукту спільної діяльності.

Запропонований Н. Мухамед'яровим напрям співпраці може бути реалізований, наприклад, бібліотекою та Музеєм спортивної слави, музеями-аптеками, шляхом підготовки проєктів з формування, поширення, пропаганди та підтримки здорового способу життя: участі та підготовці аудіовізуальних продуктів; організації днів здоров'я, конференцій, круглих столів, публічних обговорень, дебатів, конкурсів та вікторин, майстер класів із залученням авторитетних вчених, лікарів та спортсменів, спортивних змагань, демонстрації документальних та науково-популярних фільмів, де книгозбірня буде виступати в першу чергу як інформаційний партнер.

Співробітництво бібліотек, музеїв та архівів може бути здійснено через взаємну інтеграцію функцій партнерів: створення у бібліотеці музею чи архіву, бібліотеки чи архіву – у музеї та бібліотеки чи музею – у архіві [13, с. 550]. Бібліотеки вводять до своєї структури музеї та архіви і без співпраці з музейними чи архівними фахівцями. Однак саме спільна діяльність здатна створити інформаційний якісний продукт, здатний у повній мірі виконувати свої функції.

Так, бібліотека ім. М. Бажана Солом'янського району міста Києва у ході співпраці з Київським літературно-меморіальним музеєм-квартирою

Миколи Бажана створила меморіальну кімнату-музей «Карби долі, карби творчості», що містить у своїх експозиції світлини з особистого архіву Миколи Бажана та його особисті речі, рідкісні видання творів поета, картини ілюстратора творів Бажана Миколи Слінченка [45, с. 8].

Кімната-музей «Довженко на Шулявці» була створена бібліотекою ім. О. Довженка за активної участі Національної кіностудії художніх фільмів імені Олександра Довженка [45, с. 10].

У науковій бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія» за участі Науково-дослідного центру орієнталістики імені Омеляна Пріцака було створено бібліотеку-архів американського історика, дослідника Голодомору в Україні, Джеймса Мейса. Бібліотеку-архів складають епістолярна спадщина професора, його наукові праці, матеріали до біографії та інші документи, зібрані Джеймсом Мейсом.

З бібліотеками також співпрацюють культурні центри. Так, Українсько-японський центр є партнером Науково-технічної бібліотеки імені Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Центр, що діє на території книгозбірні, створив свою власну бібліотеку, а також облаштував у фойє науково-технічної бібліотеки японський сад для релаксації.

Державна установа при Міністерстві культури та інформаційної політики України «Український інститут книги» провадить діяльність з популяризації та всебічної підтримки української книги, українського літературного процесу, книговидавництва та книгорозповсюдження.

Український інститут книги безперервно здійснює промоцію читання. В рамках цього напрямку діяльності за партнерства з публічними бібліотеками Львова було організовано Всеукраїнський конкурс дитячого читання «Книгоманія». Учасниками конкурсу стали учні 6-7 класів, читачі дитячих і юнацьких бібліотек. Задля висвітлення перебігу конкурсу

львівськими бібліотеками у соціальних мережах було створено сторінку «Таємне товариство книгоманів».

XXI Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині», що відбулася 6-7 серпня 2020 року, також організована Українським інститутом книги. Виставка-форум передбачала проведення циклу професійних заходів для фахівців бібліотек «ОдесаБібліоСаміт»: круглого столу, презентацій, семінарів та майстер-класів.

Всеукраїнська інформаційно-просвітницька акція з популяризації читання «Такого не читали» мала на меті звернення уваги користувачів бібліотек до нових книжкових надходжень. Акцію було здійснено шляхом поширення серед бібліотек спеціальних наліпок.

Український інститут книги здійснює програму із забезпечення публічних бібліотек України кращими творами світової та вітчизняної літератури. Програма має на меті вирішення соціально важливого питання – збільшення кількості читаючого населення та покращення якості фондів бібліотек. Програма діє з 2018 року по всій території України. У 2020 році українські публічні бібліотеки безоплатно отримали близько 350 тисяч примірників нових книг.

Гете-Інститут, що популяризує німецьку мову та культуру поза межами Німеччини та здійснює культурну дипломатію також співпрацює з бібліотеками. Співпраця полягає у створенні у бібліотеках-партнерах Німецьких читальних залів, які збирають ресурси про Німеччину та вивчення німецької мови.

Партнерами Інституту стали книгозбірні зі всієї України: Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара, Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека, Дніпровська Центральна міська бібліотека, Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Івана Франка, Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського

м. Кропивницький, Центральна бібліотека ім. М. Л.Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва, комунальний заклад «Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека» Рівненської обласної ради, Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека, Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ольжича, Сумська обласна універсальна наукова бібліотека, Тернопільська обласна бібліотека для молоді, Вінницька центральна міська бібліотека імені І. Бевза.

Активну діяльність у сфері співробітництва здійснює Національна історична наукова бібліотека. Серед оголошених книгозбірнею партнерів: Інститут історії України НАН України, Національний заповідник "Києво-Печерська лавра", Український інститут книги, Український інститут національної пам'яті, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, Експертно-фондова рада з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культурних цінностей, обернених відповідно до закону в дохід держави, Український центр культурних досліджень Міністерства культури та інформаційної політики України, Київська міська організація Національної спілки краєзнавців України, Книжкова палата України імені Івана Федорова, Київський національний університет культури і мистецтв, Київський Університет імені Бориса Грінченка, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, Національний науково-дослідний реставраційний центр України, Національний музей Тараса Шевченка, Національний університет "Києво-Могилянська академія", Київська духовна академія і семінарія, Київська Мала академія наук учнівської молоді, Київський національний університет

ім. Т. Г. Шевченка, Національна спілка краєзнавців України, Українська бібліотечна асоціація, Французький інститут в Україні, ТОВ «Електронні архіви України», Український культурний фонд.

Архів друкованих видань Всеукраїнської академії наук, 1919-1931 рр., створений Національною історичною бібліотекою України в рамках власної Концепції розвитку, було реалізовано за підтримки Українського культурного фонду та компанії «Цифрова Україна». Створення електронних копій періодичних видань з фонду бібліотеки стало ще одним прикладом співпраці задля збереження документних ресурсів.

Національна історична бібліотека України та Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України спільно реалізують проєкт "Електронний архів Михайла Грушевського". Вклад Національної історичної бібліотеки України у проєкт полягає у бібліографічній підтримці електронного архіву, створенні електронних версій праць Михайла Грушевського, а також видань, присвячених його життю та діяльності. Електронний архів презентує суспільству чималу частину фонду Національної історичної бібліотеки України, забезпечує вільний доступ до інформації, готує джерельну базу для вивчення діяльності Михайла Грушевського.

Широку партнерську діяльність розгорнула Одеська національна наукова бібліотека.

Так, книгозбірня спільно з Одеською обласною організацією Національної спілки письменників України створила Літературну вітальню «У царині слова». Вітальня зібрала представників локального літературного процесу для представлення їх творчого доробку. Проєкт популяризує українську книгу та створює відкритий майданчик для творчої комунікації регіону.

Соціокультурний просвітницький проєкт «Гендерні студії», здійснений Одеською обласною Радою миру за підтримки Одеської національної наукової бібліотеки діє в контексті глобального світового процесу із забезпечення гендерної рівності, здійсненого через інформування широкої громадськості про ідеї гендерної рівності в суспільстві та протидії неправдивій інформації.

Для реалізації спільного проєкту Одеська національна наукова бібліотека, зпираючись на великий масив статистичної та аналітичної інформації, підтримує здійснення освітнього процесу, пропонує безпечний простір для комунікації.

В рамках співпраці було проведено:

- зустріч із чернігівським спортивним журналістом та письменником Олександром Волощуком під назвою «Олександр Волощук про жіночий футбол»;
- презентацію книги українського ресторатора та блогера Маргарити Січкарь;
- відзначення Міжнародного дня боротьби за права жінок і міжнародний мир через створення комплексної книжкової виставки «Я – покоління рівності: реалізація прав жінок», фотовиставки «Я жінка і я – профі», проведення лекції від краєзнавця та екскурсовода Ігоря Рзаєва, присвяченої видатним одеситкам, демонстрацію літературно-музичної композиції «Усе починається з кохання».

Проєкт «Зелена хвиля», проведений організаційним комітетом однойменного книжкового фестивалю за партнерської участі Одеської національної наукової бібліотеки, відбувався з 13 липня по 4 серпня 2021 року. Результатом проєкту став «Рукописний літературний цитатник», котрий було створено широким колом користувачів бібліотеки до 25-річчя

книжкового фестивалю «Зелена хвиля». Учасники вносили до збірника свою улюблену цитату і ознайомитися з цитатами, записаними іншими.

Загалом, соціокультурне співробітництво бібліотек та інших культурних установ є потенційно привабливим для книгозбірень видом співпраці, що має використовуватися з урахуванням усіх його переваг та недоліків.

2.4. Міжнародне бібліотечне партнерство

Міжнародне бібліотечне співробітництво – це системна діяльність, яка здійснюється урядовими і неурядовими організаціями, установами і закладами, групами осіб або окремими особами у двох або більше країнах з метою сприяння розвитку бібліотечно-інформаційного і пов'язаних з ним видів обслуговування, бібліотечної справи і бібліотечної професії в цілому на взаємовигідних засадах [46, с. 46].

Часто посередником для міжнародної співпраці бібліотек може виступати професійна асоціація. Окрему частину діяльності Української бібліотечної асоціації складає організація, підтримка та супровід міжнародного співробітництва бібліотек [9, с. 110]. Українська бібліотечна асоціація як член Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA, ІФЛА) залучена до світової бібліотечної комунікації, поширює досвід українських книгозбірень та переймає світовий. Українська бібліотечна асоціація є учасником секцій публічних бібліотек, університетських бібліотек і менеджменту бібліотечних асоціацій ІФЛА [40, с. 3].

ІФЛА – міжнародна незалежна неприбуткова неурядова організація, яка представляє інтереси бібліотечних та інформаційних працівників. Її вважають флагманом бібліотечної справи.

Одним з аспектів, котрий підтримує ІФЛА є забезпечення інформаційної грамотності. Підтримка здійснюється через окрему Секцію інформаційної грамотності та має на меті сприяти розвитку міжнародної співпраці та розповсюдження інформаційної грамотності в бібліотеках усіх типів, інших інформаційних інститутів без соціальних та географічних обмежень, забезпечити інструменти для поширення світового досвіду у подоланні відсутності інформаційної грамотності [47, с. 301].

Секція інформаційної грамотності ІФЛА спрямовує свою діяльність на підвищення рівня інформаційної освіти бібліотекарів та користувачів

бібліотеки, комп'ютерної грамотності, методів навчання інформаційній грамотності, використання в навчанні мультимедійного обладнання, підтримку дистанційної освіти, промоцію читання, заохочення до безперервного процесу навчання.

Бібліотеки як члени асоціації мають змогу реалізувати забезпечення інформаційної грамотності, встановлюючи партнерські зв'язки з іншими зацікавленими членами асоціації, переймати передовий досвід з підтримки такого соціально важливого аспекту як поширення грамотності.

Найвідомішим та наймасштабнішим міжнародним бібліотечним проектом, що існував на теренах України стала програма «Бібліоміст», заснована Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), Міністерством культури і туризму України та Української бібліотечної асоціації за підтримки Фондації Білла та Мелінди Гейтс. Проект існував з 2009 по 2014 рік з метою забезпечення українських бібліотек відкритим доступом до інформації. В рамках проекту більше 1500 публічних бібліотек було обладнано новими комп'ютерами, близько 1000 бібліотекарів пройшли спеціальне навчання для здійснення фахового консультування користувачів. Для бібліотекарів по всій Україні було створено 25 тренінгових центрів [47, с. 47]. В рамках програми було підготовлено велику кількість методичних матеріалів та реалізовано ряд проектів, що відрізнялися за регіоном діяльності, формою роботи чи бібліотеки-партнера: «Бібліоміст-Крим», «Сільська бібліотека як культурно-інформаційний центр громади» тощо.

Створений у грудні 2001 року Відділом преси, освіти та культури Посольства США в Україні проект «Інтернет для читачів публічних бібліотек» був спрямований на відкриття по всій Україні близько 150 бібліотечних Інтернет-центрів для збільшення доступності інформації для громадян.

Проект «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України» було засновано трьома університетами – Національним університетом «Києво-Могилянська академія», Чернівецьким національним університетом ім. Ю. Федьковича та Харківським національним університетом ім. В. Каразіна за початкового фінансування USAID, Києво-Могилянської Фундації Америки. До реалізації проекту також долучилися Центр Технологій та Інноваційного Менеджменту Нортвестерн Університету в США та Всеукраїнська Асоціація "Інформатіо-Консорціум" [49, с. 144].

В рамках цього проекту учасниками (бібліотеками закладів вищої освіти) було згенеровано навчальні програми та тренінги зі створення та користування електронними ресурсами, створено електронні архіви та інституційні репозитарії [50, с. 4], надано доступ до ряду наукометричних баз даних задля забезпечення доступу до вітчизняних та закордонних наукових джерел [51, с. 28], а також організовано велику кількість конференцій, семінарів, круглих столів та тренінгів [52, с. 64].

Короткостроковий проект «Твори культуру: бібліотечні інноваційні послуги», ініційований Українською бібліотечною асоціацією та реалізований за підтримки Європейського Союзу. Партнерами кооперації виступили Публічні бібліотеки м. Орхус (Данія), Білоруська бібліотечна асоціація та Міжнародна асоціація «Культура і Креативність». Співпраця полягала у навчанні обраних за допомогою конкурсу 32 білоруських та українських учасників-бібліотекарів з залученням данських та українських експертів [53]. На основі попереднього масштабного дослідження було розроблено методологію та навчальний посібник «Дизайн-мислення для бібліотекарів», котрий було перекладено 16-ма мовами світу та розміщено у відкритому доступі.

В межах співпраці учасниками було розроблено та впроваджено у власних бібліотеках інноваційних послуг. Наприклад, Миколаївською

обласною універсальною науковою бібліотекою було утворено музичну студію, діяльність якої спрямована на об'єднання місцевих музикантів довкола бібліотеки як соціокультурного простору та організацію творчих вечорів.

У Великоолександрівській районній центральній бібліотеці (Дніпропетровська область) розпочала роботу мистецька галерея «З Україною в серці творимо дива». Галерея бібліотеки проводить безкоштовні майстер-класи, готує виставки та зустрічі з митцями, презентує результати діяльності у соціальних мережах.

Пологівська центральна районна бібліотека (Запорізька область) створила Читацький форум-театр «Я-Книга». Концепція форум-театру полягає у діяльності творчого середовища, що навчає акторській, сценарній та драматургічній майстерності, залучає креативну громадськість, стимулює професійну та аматорську театральну творчість. Читацький форум-театр готує та демонструє вистави на основі літературних творів.

Волинська державна обласна універсальна наукова бібліотека імені Олени Пчілки запровадила Школу арт-маркетингу для митців та музикантів. На базі бібліотеки було створено навчальне середовище (лекції та майстер-класи від успішних представників творчих професій) для користувачів для допомоги у реалізації їх креативного потенціалу.

Рамкова програма Європейського Союзу «Креативна Європа», розпочата у 2014 році та продовжена до 2027 року фінансує спільні проекти європейських організацій та установ культурної та креативної індустрії, що мають вирішувати проблеми європейської культурної галузі. Взяти участь у конкурсі для отримання гранту на реалізацію проєкту може організація приватної, комунальної чи державної форми власності, яка більше двох роки має статус юридичної особи та залучила більше трьох іноземних партнерів з країн-учасниць програми [53, с. 18].

Серед українських обласних універсальних наукових бібліотек було проведено ряд тренінгів з укладання заявок для підпрограм «Культура» й «Медіа» «Креативної Європи».

Українська бібліотечна асоціація залучила членів та партнерів Асоціації до участі у «Академії культурного лідера» – програми у секторі культурних та креативних індустрій, організованої ініціативою Європейського Союзу для України «Дім Європи» («House of Europe»). Академія об'єднала менеджерів культури для підтримки творчого та професійного практичного та теоретичного обміну, вивчення практики створення, управління, супроводу культурних проєктів. Програма відбулася за підтримки Гете-Інституту в Україні, Міністерства культури та інформаційної політики України та Інституту культурної політики.

«Culture Bridges» — програма розвитку українського культурного сектору, яка мала на меті налагодження ефективних зв'язків між митцями, культурними операторами та інституціями в Україні і ЄС. Програма стартувала у листопаді 2017 року та тривала до липня 2020 року.

«Culture Bridges» фінансувалася Європейським Союзом в межах впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, здійснювалася Британською Радою в Україні у партнерстві з EUNIC — Мережею національних інститутів культури Європейського Союзу.

Програма діяла та такими секторами: Архітектура, Архівна справа, Аудіовізуальні мистецтва, Бібліотеки та музеї, Видавнича справа, Візуальне мистецтво, Дизайн, Креативні простори та платформи взаємодії, Література, Матеріальна та нематеріальна культурна спадщина, Медіа, Мода, Музика, Перформативні мистецтва, Ремасла та Фестивалі.

У рамках гранту міжнародної мобільності «Culture Bridges» співробітниця Центру Митрополита Андрея Шептицького, частиною якого є Бібліотека Українського католицького університету, Лідія Шигимага мала

двотижневу подорож найкращими освітньо-культурними центрами Європи. Було відвідано Бібліотеку Варшавського університету в Польщі, Королівську бібліотеку Данії в Копенгагені, Міську бібліотеку Мальме в Швеції, Публічну бібліотеку міста Орхус Dokk1 в Данії, Публічну бібліотеку Амстердама в Нідерландах та Міську бібліотеку Штутгарта в Німеччині.

Особливим видом міжнародного бібліотечного співробітництва є взаємозв'язки з українською діаспорою. Українська діаспора – активна спільнота, котра існує поза межами України, однак усвідомлює себе частиною українського культурного простору.

Яскравим прикладом такої співпраці є внесок діаспори у розбудову наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Академія разом із книгозбірнею була відроджена у 1991 році [54, с. 37] як спадкоємиця стародавньої Києво-Могилянської академії, заснованої 1615 року та існувавшої до 1817 року. Бібліотеці навчального закладу довелося заново формувати бібліотечні фонди в критично короткі терміни. Українська діаспора Австрії, Аргентини, Німеччини, Швейцарії, США, Канади, Росії надсилала до бібліотеки праці передових світових науковців з усіх галузей знань. Саме ці книги склали фундамент для подальшого розвитку фондів наукової бібліотеки.

Зі свого боку, наукова бібліотека провела опрацювання та поширення отриманих документів. Найбільші книжкові зібрання були виокремлені та представлені користувачам бібліотеки у вигляді особових колекцій [55, с. 115].

Міжнародна кооперація бібліотек у наданні доступу до документних ресурсів може здійснюватись шляхом міжнародного книгообміну, електронної доставки документів через МБА.

Міжнародний книгообмін забезпечує раціональний розподіл інформаційних ресурсів серед бібліотек-партнерів. Концепція такої

співпраці не нова – вже у XIV-XV ст. н.е. існувала практика придбання або переписування, передрук книг для бібліотек за кордоном [56, с. 82]. У 1895 році у бібліотеці Наукового товариства імені Т. Шевченка та Головної бібліотеки Товариства «Просвіта» у м. Львів було налагоджено книгообмін з зарубіжними науковими інститутами [57, с. 18].

Прикладом міжнародного співробітництва, реалізованого через книгообмін є співпраця між Національною науковою бібліотекою України ім. В. І. Вернадського та чеськими бібліотеками та науковими інститутами. Взаємний обмін книгами та періодичними виданнями, присвячених переважно питанням сільського господарства, українознавства та славістики здійснюється безперервно [3, с. 5].

Електронна доставка документів особливо актуальна в контексті розгляду міжнародної комунікації бібліотек, коли партнери територіально знаходяться на великій відстані один від одного.

Міжнародна програма «Ukraine Calling» пропонує українським бібліотекам взяти участь у європейській ініціативі NAPLE – «бібліотеки-подруги». Принцип співробітництва ініціативи аналогічний «містам-побратимам». «Бібліотеки-подруги» – це дві подібні за певними ознаками бібліотечні установи, що знаходяться на території різних держав та між якими встановлено дружні зв'язки. По суті, NAPLE являє собою платформу для пошуку потенційного партнера. Поки що Україна не є учасником ініціативи. Однак, пошук «бібліотеки-подруги» – чудова нагода для першого досвіду міжнародного співробітництва.

По всій Україні розкинута мережа інформаційно-ресурсних центрів «Вікно в Америку» («Window on America») та Американських студій, утворених у результаті співробітництва між американським урядом та українськими бібліотеками, за підтримки Посольства США в Україні. Центри забезпечують користувачів бібліотеки знаннями про США через англомовні

книги та надання доступу до мережі Інтернет, презентують культуру, історію та сьогодення США, здійснюють навчання з англійської мови у вигляді спеціальних курсів чи дискусійних мовних клубів. Центри надають інформацію про американські програми допомоги та обміну.

Внесок бібліотек у функціонування центрів полягає у наданні приміщення для розміщення центру та призначенні англійськомовних бібліотекарів для здійснення функціонування центру. Уряд США профінансував комплектування книжкової колекції, обладнання центрів меблями та технікою. Підготовка бібліотекарів-працівників інформаційно-ресурсних центрів відбувається щорічно.

Інформаційно-ресурсні центри «Вікно в Америку» присутні в Одеській національній науковій бібліотеці, Американській бібліотеці ім. В. Китастого Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», Дніпропетровській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія, Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Івано-Франківській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка.

Американські студії діють у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва, Запорізькій обласній універсальній науковій бібліотеці, Кіровоградській обласній науковій бібліотеці, Науковій бібліотеці Маріупольського державного університету, Миколаївській обласній універсальній науковій бібліотеці, Полтавській державній універсальній науковій бібліотеці ім. І. П. Котляревського, Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Ф. Потушняка.

Фонд стародруків, рідкісних і цінних книг Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка започаткував проєкт «Old Printed Book» зі створення цифрових копій та збереження видань XVI-XVIII століття Фонду. Проєкт являє собою

міжнародну кооперацію у збереженні документних ресурсів, здійснену за підтримки Програми розвитку ООН та ЮНЕСКО.

Одеська національна наукова бібліотека активно здійснює міжнародне співробітництво з партнерами з Болгарії, Польщі, Австралії, США, Білорусі, Німеччини, Румунії, Молдови, Грузії, Греції та Франції.

Співпраця бібліотеки з Болгарією здійснюється на основі підписаної між Урядом України та Урядом Республіки Болгарія угоди про співробітництво в галузях освіти, науки і культури, та Протокол між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури Республіки Болгарія про співробітництво у галузі культури.

Міжнародні зв'язки Одеської національної наукової бібліотеки відбуваються одночасно у декількох напрямках. Діє міжнародний абонемент і книгообмін, укладено угоди з культурно-просвітницькими закладами Болгарії, безперервно здійснюються професійні зв'язки через участь у наукових конференціях, здійснюється спільна підготовка бібліографічної продукції.

Окремий напрямок співпраці Одеської національної наукової бібліотеки з Болгарією становить підтримка комунікації з представниками української діаспори через товариства і об'єднання українців: фундацію «Мати-Україна» в Софії, товариство «Чорномор'я» та співдружність «Українська діаспора» Варни, товариство «Добруджа-Україна» Добрича, товариство «Український Дім» Сілістри, товариство «Україна» Бургасу.

Одеська національна наукова бібліотека здійснює міжнародне соціокультурне співробітництво з австралійськими організаціями на основі тристоронньої «Угоди про співробітництво з питання збереження і розвитку української національної культури в її різних видах на спільну користь України і Австралії». До співпраці долучаються Державна бібліотека штату Новий Південний Уельс, Фундація українознавчих студій Австралії.

В процесі міжнародного книгообміну Одеська національна наукова бібліотека отримала від австралійських партнерів чималу кількість книжкових видань.

Унікальний формат організації дозволя читачів запропонувала Луганська обласна універсальна наукова бібліотека – активний учасник процесу світового бібліотечного співробітництва. Це так звана «Тиха вечірка в навушниках Good Silent Party»: учасники вечірки використовують навушники та одночасно підключаються до радіохвилі в приміщенні бібліотеки. Захід проводиться одночасно у декількох книгозбірнях за підтримки Програми ООН із відновлення та розбудови миру у співпраці за фінансової підтримки Європейського Союзу та урядів Данії, Швеції та Швейцарії. Проєкт має на меті поширення українських культурних надбань, підтримку українського книговидавництва. Проєкт не має аналогів в Україні: він покращує імідж бібліотек серед молоді через розрив шаблонних та стереотипних уявлень про бібліотеку.

Луганська обласна універсальна наукова бібліотека здійснює й ряд інших міжнародних проєктів. Проєкт одноденний «IT Weekend Єдності», втілений за партнерства з європейською програмою надання міні-грантів для популяризації новітніх комп'ютерних технологій Meet and Code, Haus des Stiftens gGmbH та організаціями-членами мережі TechSoup Europe.

Впродовж здійснення програми 35 дітей-учасників віком 8-13 років долучалися до різних творчих майданчиків. Діти навчалися створювати дизайн логотипів, взяли участь у конкурсі створених логотипів, дізналися про особливості 3D-друку, моделювали та друкували тривимірні моделі.

Національна наукова медична бібліотека України також реалізує міжнародну соціокультурну співпрацю. Спільний міжнародний проєкт Окружної лікарської палати у Варшаві та Національної наукової медичної бібліотеки України було започатковано у 2011 році за підтримки Посольства

Польщі в Україні. Метою проєкту стало створення Центру польської медичної книги у Національній науковій медичній бібліотеці України. В рамках проєкту до Національної наукової медичної бібліотеки України надходять книги та журнали польських видавництв з різних проблем медицини як польською, так і англійською мовами.

Канадсько-український медичний міжнародний міждержавний проєкт «Освіта» діяв у 1993-1999 роках. Протягом дії проєкту бібліотека отримала понад 700 іноземних книг і журналів, аудіовізуальну техніку, комп'ютери, модем, брала участь в щорічних конференціях проєкту, які проходили в Києві та Едмонтоні. У 1999 році в межах проєкту відбувся візит урядової делегації на чолі з міністром охорони здоров'я. Представники делегації взяли участь у I Міжнародному конгресі з телемедицини та новітніх інформаційних технологій (Едмонтон). У роботі конгресу взяли участь понад 800 делегатів з 20 країн світу.

Висновки до другого розділу

В добу глобальних трансформаційних процесів ні одна зі сфер людського життя не залишається осторонь. Кількість та якість змін неминуче потребують пристосування до нових умов та пошук та впровадження нових, інноваційних підходів для вирішення насущних питань.

До базових функції, що їх виконує бібліотека, додаються нові, більш складні у реалізації. Процес адаптації може відбутися легше завдяки побудові взаємовигідних зв'язків з іншим учасником соціокультурного простору. Консолідація сил полягає у об'єднанні ресурсів задля досягнення спільних цілей, подальшого розвитку усіх членів співробітництва.

Бібліотеки вже мають широкий спектр форм взаємодії з різними типами партнерів, що дозволяє максимально забезпечити виконання суспільно важливих функцій бібліотеки, задовольняти інформаційні, соціокультурні, освітні потреби суспільства. Досліджені форми можуть здійснюватися відокремлено від інших або включати в себе одна одну. Наприклад, міжнародне співробітництво бібліотеки може здійснюватися з культурною, небібліотечною зарубіжною установою чи інститутом.

Соціокультурне співробітництво може бути реалізоване через велику кількість форм взаємодії: книгообмін [58, с. 33], МБА, кооперацію у бібліографічному обслуговуванні шляхом створення, реалізації та презентації соціокультурних продуктів, бібліографічне інформування, зберігання та надання доступу до ресурсів, бібліотечне обслуговування, освітні курси, конференції та форуми, видавничу діяльність, конкурси, дослідження тощо.

Партнерами для соціокультурного співробітництва у бібліотечному просторі можуть виступати бібліотеки різних форм, рівнів та профілів, інші установи та організації у сфері культури, зокрема, театри, музеї, архіви, будинки культури та творчості, культурні центри та інститути, кінотеатри тощо, заклади освіти, науково-дослідні інститути, державні інститути,

громадські організації та асоціації, засоби масової інформації, об'єднані територіальні громади [59, с. 10].

Перелік можливих партнерів, форм та переваг соціокультурного співробітництва бібліотек не є вичерпним, а доповнюється у зв'язку з постійним розвитком бібліотечної галузі в Україні та світі, безперервним пошуком нових способів взаємодії.

Партнер бібліотеки та формат кооперації з ним обирається в залежності від поставлених бібліотекою завдань, умов співпраці та кількості існуючих ресурсів.

Взаємовигідні умови співробітництва не вимагають однакових внесків. Навпаки – обрання установи-партнера може відбуватися за критерієм його відмінності. В такій концепції підбору партнера важливо, що нового він може запропонувати, які принципово відмінні від бібліотечних підходи використовує, в якій мірі може позитивно вплинути на бібліотеку.

У добу економічної нестабільності, співробітництво бібліотек з іншими установами дозволяє залучати позабюджетне фінансування. Залучення коштів відбувається за рахунок отримання грантів від міжнародних та українських організацій або програм співпраці на здійснення проєкту.

Соціокультурне співробітництво дозволяє ефективно здійснювати управління ресурсами бібліотеки через оптимізацію виробничих процесів, що спрямована на підвищення продуктивності діяльності, зниження виробничої собівартості культурного продукту, раціональне використання ресурсів та збільшення прибутку. Співробітництво у цьому процесі виступає як гнучкий інструмент, що містить у собі широкий набір можливостей.

У ході здійснення співпраці, бібліотека має змогу запропонувати на ринок культурних послуг новий, комбінований продукт, і таким чином залучати більшу кількість користувачів.

Ведення співпраці дозволяє проявити себе, показати здатність бібліотеки як організації здійснювати ефективне управління, ставити чіткі цілі і досягати їх. Соціокультурна кооперація у бібліотечному просторі України формує позитивний імідж конкретної бібліотеки, її менеджера та бібліотечної галузі загалом.

Міжнародне співробітництво можна назвати ще й методом культурної дипломатії, оскільки бібліотека буде сприйматися невідривно від своєї держави.

Співпраця реалізує творчий потенціал колективу бібліотеки, стимулює професійний ріст фахівців, котрі беруть участь у реалізації співробітництва, здійснюють освітній, культурний та професійний обмін або просто здійснюють проєктний чи комунікаційний менеджмент і навчаються в процесі його виконання.

Впровадження та покращення професійної комунікації є важливою складовою існування бібліотечних систем. Співробітництво вимагає тісного зв'язку між партнерами, створюється можливість для узгодження діяльності бібліотек як складових елементів бібліотечної системи України та сфери культури загалом.

Корпоративна взаємодія бібліотек в Україні, тобто співпраця двох різних книгозбірень, існує понад 100 років. За цей період в межах об'єднання ЦБС було сформовано дієві механізми для реалізації спільної діяльності. Бібліотека-філія в рамках системи є, водночас, і залежною складовою частиною цієї системи, і самостійною, в певному розумінні самодостатньою одиницею, рівноправним учасником співпраці.

Сьогодні, коли явища децентралізації стають все більш поширеними, бібліотека-філія може здійснювати активну професійну діяльність з пошуку та встановлення партнерських зв'язків з бібліотекою, що не є членом її ЦБС.

У ході встановлення та ведення корпоративної взаємодії бібліотек учасники відчують особливі переваги саме такого виду взаємодії. Бібліотеки, як ніхто інший, розуміють поставлені перед ними проблеми, соціально-політичний контекст свого існування, особливості життєдіяльності бібліотек в контексті бібліотечної системи України.

Однак, корпоративне співробітництво бібліотек має невеликий потенціал у створенні інноваційних продуктів. Оскільки така форма співробітництва передбачає співпрацю організацій з однієї сфери людської діяльності – бібліотечної справи, учасники співробітництва мають однакові інструменти соціокультурної діяльності, задовольняють спільні, подібні чи однакові потреби, рідко діючи при цьому з позиції нових підходів. Як бачимо, у випадку співробітництва бібліотек між собою, подібність організацій-партнерів певним чином заважає пошуку нових підходів до вирішення проблем у процесі бібліотечної діяльності.

Недоліки корпоративного співробітництва цілком перекриває співробітництво з небібліотечною установою чи партнером. Серед таких, зокрема, розглянуто співробітництво книгозбірень з іншими закладами культури та/або місцевими громадами.

Соціокультурне співробітництво у бібліотечному просторі України, здійснене через зв'язки з іншим, не бібліотечним закладом культури, безумовно, має свої особливості.

При здійсненні такої взаємодії очевидні переваги перед корпоративним співробітництвом. Заклади культури, якими можуть бути музеї, архіви, будинки культури та будинки творчості, кінотеатри, галереї, культурні центри тощо, привносять у спільну діяльність особливості своєї сфери.

Важко не погодитись, що, хоча бібліотеки і можуть самотійно створювати в своєму складі музеї, архіви, галереї, центри культури тощо, все ж самі ці заклади культури здійснюють свою діяльність професійно, на

принципово іншому рівні, якісніше, з урахуванням багатьох аспектів, виявлених у ході багаторічної практики.

Спільна діяльність бібліотеки та іншого закладу культури створені на стику їх профілів діяльності може продукувати нові, досі не представлені на ринку культурних послуг продукти, вирішувати соціокультурні питання.

Наприклад, кооперація шкільної бібліотеки та галереї буде сприяти естетичному вихованню школярів-користувачів бібліотеки, доповнювати освітні програми, забезпечуючи при цьому інформаційну підтримку з боку бібліотеки. Співпраця бібліотеки та меморіального комплексу дозволить, з одного боку – розкрити тематику меморіалу, поширити знання про певні події в історії та їх вплив на сьогодення, а з іншого – підготувати документні тематичні колекції тощо.

Важливою перевагою в ході здійснення соціокультурного співробітництва бібліотеки та іншого закладу культури є процес обміну чи/та злиття аудиторії користувачів, споживачів різних культурних продуктів, яких було б важко залучити без здійснення спільних соціокультурних проєктів.

Відмінність у підходах та методах здійснення соціокультурних функцій іншої культурної установи може спричиняти певні труднощі у комунікації. Однак, тут важливо правильно оцінити співвідношення ресурсних витрат, що будуть направлені на узгодження діяльності та користі, прибутку, що його надасть створена взаємодія.

Соціокультурне співробітництво бібліотек та місцевих громад було інтенсифіковано у зв'язку з реформою децентралізації влади в Україні. Співпраця книгозбірень та ОТГ стала не просто такою, що приносить взаємну користь, а гостро необхідною для вирішення нагальних проблем партнерів.

Місцеві органи влади мають потребу у створенні комфортного середовища для громади. Допомогти з цим завданням може бібліотека як

культурна установа, що задовольняє культурні та інформаційні потреби своїх користувачів, може підіймати та вирішувати соціально важливі питання.

Оскільки значну частину впливу на бібліотеки було передано до органів місцевої влади, для книгозбірень як організацій стало життєво необхідно підтримувати з громадою хороші стосунки.

Процес побудови партнерства з громадою може бути непростий, якщо серед спільноти не сформовано іміджу бібліотеки як активної, ініціативної організації, як важливого елементу соціокультурного простору, як рівноправного учасника громади. Зусилля, спрямовані на формування позитивної репутації бібліотеки є серйозною інвестицією у розвиток установи, що може вплинути на збільшення інтенсивності та тісноти взаємодії.

Позитивні риси соціокультурного співробітництва бібліотек з місцевими громадами полягають у створенні особливого для громади-партнера інформаційного, соціального та культурного середовища, котре об'єднує її, формує її унікальність [60, с. 34]. У ході такої кооперації збільшується увага до регіону громади як туристичного об'єкту.

Чимала частина кооперації, здійсненої у перші роки реформи децентралізації в Україні бібліотек та громад полягала саме у наданні книгозбірням покращених матеріально-технічних умов, яких вона гостро потребує. Можемо передбачити, що після задоволення матеріально-технічних потреб бібліотек, акцент у співробітництві зміститься на покращення якості надання послуг, трансформацію бібліотек у відкриті простори з розширенням асортименту пропонованих культурних послуг.

Партнером бібліотеки може виступати не лише вітчизняна, а й міжнародна організація чи установа. Так, в залежності від територіального розміщення організації-партнера співробітництво також можна поділити на внутрішньодержавне та міжнародне.

Міжнародне співробітництво бібліотек – особлива галузь бібліотечного партнерства, пріоритетність якої закріплена законом. Існуючі приклади бібліотечної кооперації свідчать про позитивний вплив міжнародних партнерських професійних зв'язків на розвиток бібліотечної справи в Україні.

Реалізація міжнародного соціокультурного бібліотечного співробітництва стикається з найбільшою кількістю бар'єрів. Однак прибуток, переваги, що їх отримує бібліотека-партнер в ході співробітництва значно перевищують ресурсні витрати.

Серед форм соціокультурної міжнародної співпраці України в бібліотечній сфері доречно звернути увагу на участь у міжнародних проєктах.

Посилення інтенсивності, поглиблення міжнародних партнерських зв'язків має вплив на розвиток окремих бібліотек та бібліотечної справи загалом. Завдяки проєктам «Бібліоміст» та «Інтернет для читачів публічних бібліотек», в яких було вкладено значні кошти у створення в бібліотеках Інтернет-центрів та навчання бібліотекарів комп'ютерної та медіа-грамотності. Це сприяло не лише підвищенню інформаційної грамотності читачів та збільшенню доступу до інформації. Було сформовано моделі існування в бібліотеках Інтернет-центрів загалом: виокремлення його в окремий відділ, створення певних правил, статутів, методики роботи центрів, підвищенню професійного рівня бібліотекарів.

Відбір учасників до міжнародних соціокультурних проєктів може здійснюватись шляхом проведення конкурсу. Бібліотека як потенційний партнер має виконати висунуті координатором проєкту умови: заповнити аплікаційну форму, підготувати детальний план реалізації проєкту із зазначенням строків виконання, розподіленням ролі та відповідальності партнерів, детальним та обґрунтованим планом витрат. Минулий успішний

досвід співробітництва збільшує шанси на отримання наступних грантів, залучення до іншого, більш масштабного співробітництва.

Важливу роль у побудові міжнародної бібліотечної комунікації грають професійні асоціації, зокрема Українська бібліотечна асоціація та ІФЛА.

Українська бібліотечна асоціація здійснює неоціненний вклад у розвиток соціокультурного співробітництва бібліотек та бібліотечної галузі загалом. Асоціацією створено безліч майданчиків для творчого та професійного обміну і співпраці: журнали, бюлетені, методичні матеріали, школи, лекції, конференції, майстер-класи, навчальні цикли, бере участь в програмах та проектах, щороку стимулює найактивніших своїх членів нагородами.

ІФЛА як провідна міжнародна організація, що опікується бібліотечною та інформаційною галуззю організовує численні майданчики для обговорень, створює умови для поширення теоретико-практичних знань з бібліотечної справи через тематичні конференції, зустрічі окремих комітетів організації. ІФЛА розробляє концепції, рекомендації для ЮНЕСКО, створює Центри консервації та збереження як центрів експертизи, необхідних для захисту документальної культурної спадщини на глобальному рівні, ініціює обговорення і обмін. Усі ці види діяльності ІФЛА є результатом співпраці усіх її членів.

Співробітництво бібліотек з іншими установами також дозволяє залучати позабюджетне фінансування. Так, на реалізацію програми «Бібліоміст» Фондація Білла та Мелінди Гейтс надала грант на суму 25 мільйонів доларів США.

Пошук бібліотекою партнерів для спільної соціокультурної діяльності дозволяє оптимізувати виробничі процеси, формує позитивний імідж організації та бібліотечної галузі загалом, збільшує роль бібліотеки у бібліотечній спільноті, громаді (для бібліотек громад), сприяє здійсненню

культурної дипломатії. Співпраця творчо реалізує колектив бібліотеки, участь у спільних проєктах підвищує його професійні навички.

Успішний досвід ведення міжнародного соціокультурного співробітництва українськими бібліотеками демонструє важливість ведення такого виду комунікації і реальність її втілення.

РОЗДІЛ ІІІ. ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПАРТНЕРСТВА В БІБЛІОТЕЧНОМУ ПРОСТОРИ

3.1. Проблеми реалізації соціокультурного партнерства в бібліотечному просторі

Як і в будь-якій сфері людської діяльності, при реалізації соціокультурного бібліотечного партнерства можна зіткнутися з рядом проблем або бар'єрів, зумовлених зовнішніми та внутрішніми чинниками бібліотеки.

Можливості здійснювати соціокультурну співпрацю можуть завадити умови, що не залежать від бібліотеки. До таких умов належать, наприклад, стихійні лиха, соціально-політична ситуація в країні, економічна криза тощо.

Оскільки світовий розвиток бібліотечної справи дуже динамічний за рахунок діяльності професійних асоціацій, таких як ІФЛА, норми українського законодавства у галузі бібліотечної справи та культури не встигають за загальносвітовим темпом змін. Нормативні акти швидко застарівають і вже не відповідають новим суспільним вимогам.

Побудова партнерських зв'язків потребує їх закріплення умов співпраці договором та створення проєктної документації. До таких умов належать взаємні права та зобов'язання, розподіл відповідальності, строки дії партнерства тощо. Такий договір особливо важливо укласти у разі існування між партнерами взаємних матеріальних та фінансових зобов'язань. Укладення такого договору та іншої проєктної документації може стати проблемою бібліотеки, якщо її представник не володіє достатньою правовою компетентністю для створення договору/проєкту з, наприклад, великою кількістю умов, і при цьому немає фінансової можливості для звернення до спеціалістів.

Проєктна діяльність хоча і здійснюється в умовах обмежених ресурсів, все ж, для реалізації співробітництва необхідний їх певний оптимальний

рівень. У разі значного дефіциту у бібліотеки різних видів ресурсів: трудових, фінансових, матеріально-технічних важко говорити про потенціал до побудови взаємовигідної комунікації.

Вагомою перешкодою для реалізації соціокультурного співробітництва та побудови партнерських зв'язків може стати небажання працівників долучатися до нового для них виду діяльності. Така перешкода є психологічним бар'єром, зумовленим відсутністю достатньої кількості фінансових та матеріальних ресурсів, процесуально-операційною недосконалістю, низькою або недостатньою для забезпечення функціонування проекту кваліфікацією працівників, «відсутністю механізму об'єднання інтересів різних підрозділів в єдине ціле», внутрішніми стереотипами, страхом змін [61, с. 196-198].

Низькій рівень заробітних плат бібліотечних фахівцям ніяк не може поліпшувати процес співробітництва. Невмотивований працівник менш ефективно буде здійснювати свою працю або взагалі саботувати ведення нових для установи форм діяльності [62, с. 107].

Відсутність комп'ютерного оснащення та стабільного доступу до мережі Інтернет виключає ведення дистанційного співробітництва та обмежує коло потенційних партнерів для співпраці. Доступ до світової мережі стала важливою умовою для забезпечення ефективної діяльності установи культури, в тому числі і бібліотек.

Ще одна перешкода існує в площині менеджменту бібліотеки. Йдеться про неправильно проведені дослідження стану установи перед початком соціокультурного співробітництва. Хибне та неадекватне розуміння початкового стану організації збільшує ризики не впоратися з умовами співпраці або завершити співпрацю з результатами меншими за очікувані.

Попередній невдалий досвід втілення соціокультурного співробітництва може перешкодити реалізації такої діяльності у

майбутньому. Відсутність здійснення комплексного глибинного аналізу причин невдачі унеможливорює подальшу побудову ефективної комунікації, не дає можливості адекватно оцінити власні ресурсні витрати та прибутки, а також побудувати чіткий перспективний план у сфері співпраці.

Ринок культурних індустрій існує в умовах конкуренції, де більш оснащена, більш досвідчена, більш креативна та діяльна бібліотека отримує більше пропозицій для генерації соціокультурного співробітництва. Недолік такої конкуренції полягає у тому, що бібліотеки з відносно невеликою кількістю ресурсів не може претендувати на більш перспективні проекти з залученням більших коштів.

Великою та вагомою проблемою не лише соціокультурного співробітництва у бібліотечному просторі, а й бібліотечної галузі загалом є застаріле, викривлене, стереотипне, невідповідне сучасній дійсності сприйняття бібліотек та їх діяльності органами державної та місцевої влади, суспільством загалом [63, с. 26]. Такий бар'єр не дозволяє потенційним партнерам соціокультурної співпраці розглядати бібліотеку як перспективного учасника співробітництва, що може запропонувати сучасні якісні культурні послуги, здійснювати соціально корисну діяльність, бути корисною у спільних соціокультурних проектах.

Найбільшу кількість проблем створюють міжнародні зв'язки.

Очевидною перешкодою для встановлення міжнародного співробітництва є мовний бар'єр, тобто «ускладнення в спілкуванні, пов'язане з незнанням якої-небудь мови» [64, с. 62]. Незнання мови закордонного партнера або мови міжнародного спілкування значно ускладнює, сповільнює або унеможливорює комунікацію та неминує потребує залучення третьої особи – перекладача.

Міжнародне співробітництво також зумовлює можливість зустрітися з підходом, відмінним для української бібліотеки. Однак такий бар'єр є

одночасно і викликом, і можливістю для вивчення та впровадження іншого, досі не поширеного в Україні досвіду.

Обрання бібліотеки-партнера для участі у реалізації великого міжнародного проєкту із залученням грантових коштів відбувається шляхом заповнення аплікаційних форм та конкурсного відбору. На заваді стають складність процедур та жорсткі вимоги програми, зумовлені високою конкуренцією, масштабністю проєкту, наявністю високого ступеня матеріальної відповідальності.

Електронна доставка документів потребує наявності у бібліотеки додаткового дороговартісного оснащення: сканер з високою роздільною здатністю, сервера та диски для зберігання ресурсів, особливе програмне забезпечення.

Проблеми, що виникають у ході побудови соціокультурного партнерства у бібліотечному просторі мають бути подолані через обґрунтовані рішення менеджерів бібліотек та органів влади. Без вирішення згаданих вище проблем відбувається співробітництва з низькою ефективністю або повне припинення співпраці.

3.2. Шляхи удосконалення розвитку співробітництва бібліотек України

Сферу співробітництва бібліотек можна вдосконалити комплексом різнопланових заходів з боку бібліотечних установ, держави, громадських організацій та територіальних громад.

Держава має змогу вплинути на поліпшення розвитку бібліотечного соціокультурного співробітництва шляхом вдосконалення вже існуючої законодавчої бази, її узгодження до вимог міжнародного права [4, с. 112-114], методичною та інституційною підтримкою. Ефективним може бути впровадження програм адвокації бібліотечної справи на державному рівні.

Адвокаційна діяльність являє собою систематичну діяльність, спрямовану на широке висвітлення існуючих проблем. Представлення бібліотек з комплексом суспільно значимих функцій, що вони виконують може переконати потенційного партнера (особливо це стосується учасників співробітництва – місцевих громад) зробити кроки для налагодження ефективної комунікації задля отримання позитивних результатів.

Існує необхідність у реформуванні фінансування бібліотек та програм їх співробітництва. Гарантії щодо фінансування бібліотечної справи дозволить діяти впевненіше, без остраху опинитися в найближчому майбутньому без ресурсів для забезпечення життєдіяльності бібліотеки.

Стимулювати та підтримати поширення соціокультурного співробітництва у бібліотечному просторі України може надання державою або державним інститутом грантової допомоги, наданій на конкурсній основі. Грантові програми створюють середовище, в якому бібліотеки активізують свою діяльність в умовах здорової конкуренції, акумулюють усі свої ресурси для отримання бажаного результату. Грантова допомога також активізує творчі та управлінські процеси, стимулює пошук нових форм діяльності та нових партнерів.

Таку підтримку вже зараз здійснює Український культурний фонд. Інститут надає гранти в рамках трьох програм: «Культура без бар'єрів» – орієнтована на забезпечення культурних прав та можливості безбар'єрного споживання культурних продуктів; «Аудіовізуальне мистецтво» – спрямована на стимуляцію створення якісного аудіовізуального продукту; та «Інноваційний культурний продукт» – сприяння якісним новітнім проектам, що продукують загальнодоступні культурні продукти, стимуляцію сфери культури та креативних індустрій за допомогою інсталювання принципово нових підходів, збільшення аудиторії споживачів продуктів, позитивна презентація українського культурного продукту, ініціювання культурного співробітництва, підтримка інвестиційно привабливих соціокультурних стабільних проектів, потенційно привабливих для залучення недержавних інвестицій та здатних до сталого розвитку.

Бібліотеки можуть подавати заявки на гранти від Українського культурного фонду в рамках проекту національної чи міжнародної співпраці.

Позитивний вплив на розвиток співпраці бібліотек мають подальші наукові розвідки: теоретичне обґрунтування окремих методів та інструментів побудови партнерських зв'язків; дослідження українського та міжнародного досвіду кооперації бібліотек з іншими установами; поширення існуючого досвіду через наукові часописи, науково-практичні конференції, круглі столи, фестивалі, громадські обговорення, платформи, регіональні, державні чи міжнародні простори для професійної комунікації; адаптація та впровадження результатів досліджень в конкретних бібліотеках.

Не варто й забувати про матеріально-технічне забезпечення співробітництва. Наявність матеріальних ресурсів та доступу до світової мережі Інтернет розширює спектр можливої взаємодії та збільшує коло потенційних партнерів. Стабільний доступ до мережі також дозволяє здійснювати ефективний пошук партнерів, демонструвати партнерам та світу

результати спільної діяльності, долучитися до міжнародної науково-практичної комунікації, здійснювати електронну доставку документів, створювати спільні продукти в мережі Інтернет.

Модернізація менеджменту комунікацій соціокультурної сфери можлива через вдосконалення управлінських процесів: розуміння важливості побудови партнерських зв'язків для бібліотечної установи, визначення їх як стратегічних цілей розвитку бібліотеки та бібліотечної галузі загалом, створення відповідних умов для побудови партнерських зв'язків [65, с. 69-70], делегування процесів комунікації фаховим спеціалістам, раціональний розподіл ресурсів для реалізації співробітництва.

Успішність менеджменту міжбібліотечного співробітництва характеризується якістю взаємодії та позитивною динамікою стосунків учасників. Спільна діяльність має бути взаємовигідною та демонструвати позитивні зміни.

Для успішної реалізації кооперації партнерів важливо узгодити спільні інтереси та діяльність. Узгодженість дій допоможе максимально ефективно здійснити співробітництво – отримати максимальний прибуток при мінімальних ресурсних витратах.

Моніторинг та аналіз абсолютних (кількість користувачів бібліотеки, документовидача, кількість проведених масових заходів) та відносних (відвідуваність, читаність, обертаність фонду) показників бібліотечної діяльності дає змогу дослідити ефективність впровадження тих чи інших нововведень та в разі незадовільного результату – скорегувати подальші дії. Показники мають бути внесені одночасно і у річний звіт, і у звіт здійснюваного проєкту для подальшої аналітичної діяльності.

В дослідженні соціокультурних взаємодій також важливо отримувати зворотній зв'язок як від споживачів послуг, так і від партнера, залученого до надання споживачу послуги [66, с. 90]. Зворотній зв'язок – це ефективний

засіб аналізу успішності певної комунікації для виявлення сильних та слабких сторін взаємодії і їх врахування у майбутньому. Зворотний зв'язок – це запорука ефективного особистісного та організаційного розвитку, особливо в сучасних закладах культури, що здійснюють одночасно цілий перелік функцій, і де швидкість, гнучкість та готовність до змін стали базовими вимогами. Культура зворотного зв'язку, де не лише менеджер організації чи проєкту, але й кожен учасник процесу вільно надає та охоче приймає зворотній зв'язок, суттєво покращує функціонування команди. Зворотній зв'язок може бути здійснений шляхом опитування, спостереження, анкетування, інтерв'ю.

Велику роль у побудові співробітництва в будь-якій сфері людської діяльності є проведення успішних переговорів з потенційним партнером. Переговори – дуже важлива частина побудови ефективного співробітництва, адже саме на цьому етапі його здійснення відбувається взаємне визначення пріоритетів, цілей та завдань спільної діяльності, учасники заявляють про власні професійні інтереси та очікувані результати співпраці. Переговори мають здійснюватися у формі діалогу на принципах взаємної поваги та довіри.

Соціокультурне бібліотечне співробітництво має існувати в умовах відкритості, коли партнери розглядають усі запропоновані варіанти співпраці і беруть до розгляду усі нові ідеї.

Основою результативного співробітництва є правильно побудована комунікація між партнерами протягом усієї реалізації співпраці, що має враховувати культурні та професійні особливості партнера.

Соціокультурне співробітництво бібліотек має здійснюватись в рамках довгострокового стратегічного планування для глобального розуміння важливості цієї діяльності та бачення кінцевого результату.

Збільшенню ефективності міжнародної співпраці бібліотек може слугувати створення єдиного методичного координаційного центру, що визначав би напрямки створення міжнародної соціокультурної співпраці бібліотек, а також проводив епізодичні чи регулярні навчання – тренінги, лекції, фахові консультації. На нього також можна покласти пошук перспективних для взаємодії партнерів відповідно до можливостей та запитів бібліотеки, забезпечення міжнародних та регіональних обмінів.

Значно покращити процес побудови партнерських зв'язків бібліотек може удосконалення нині існуючих навчальних програм з підготовки бібліотечних фахівців та менеджерів у галузі культури, а також впровадження у навчальні програми майбутніх бібліотекарів окремих дисципліни, присвячених соціокультурному співробітництву в бібліотечному просторі.

Залучити потенціал молодих бібліотечних спеціалістів можливо через якісно здійснену профорієнтаційну роботу, підвищення престижу бібліотечної професії та достойній оплаті їх роботи. Заробітна плата фахівців не має задовольняти лише базові потреби людини, але й вищі рівні потреб; у короткий термін окупити інвестиції вчорашнього студента у здобуття вищої освіти.

Збільшити шанси на позитивну відповідь від потенційного партнера соціокультурного співробітництва дозволяє минулий успішний досвід реалізації проєктів, навіть якщо вони були менші за масштабом. Попередній позитивний досвід у реалізації співпраці демонструє відповідальність, надійність менеджера бібліотеки та книгозбірні загалом, їх орієнтацію на розвиток.

Інформацію про спільну діяльність бібліотеки та її партнера варто висвітлювати не лише у наукових статтях, методичних рекомендаціях, доповідях на конференціях, а й серед засобів масової інформації, особливо

якщо партнером є місцева громада. Такий спосіб інформування є більш доступним для пересічного громадянина та потенційного користувача бібліотечними послугами як результатами співпраці.

Глибинне внутрішнє дослідження наявних ресурсів, чітке визначення власних потреб, запитів, вектору руху бібліотеки перед початком встановлення партнерських зв'язків допоможе орієнтуватися на конкретні, а не абстрактні цілі, що їх у ході комунікації має досягти бібліотека, об'єктивно та правдиво оцінити власні ресурси та можливості.

Для подолання проблеми низького рівня розуміння важливості ролі бібліотек органами державної та місцевої влади, та суспільства загалом книгозбірням постійно доводиться шукати нові способи самопрезентації. Ініціативні бібліотеки, що прагнуть залишатися на ринку культурних послуг та ставати його лідером, мають здійснювати безперервний процес формування позитивного іміджу бібліотеки та бібліотечної галузі, доведення зовнішньому оточенню власної значущості.

Системний підхід до забезпечення соціокультурного співробітництва бібліотек України полягає ніяк не у обмеженні форм співпраці документообігом та електронною доставкою документів. Важливий пошук принципово нових партнерів-спонсорів, співпраця з котрими може відкрити досі невідомі можливості та знання.

Висновки до третього розділу

Соціокультурне співробітництво бібліотек в Україні, як і будь-яка галузь людської діяльності, неминуче стикається з певними труднощами в процесі реалізації. Це пов'язано з багатьма різноплановими внутрішніми та зовнішніми факторами.

До внутрішніх факторів успішного здійснення соціокультурного співробітництва в бібліотечному просторі належать:

- матеріально-технічний стан бібліотеки;
- фінансове забезпечення бібліотеки;
- здійснення контролю ефективності роботи бібліотеки;
- рівень нематеріального прибутку;
- залучення позабюджетних коштів;
- професійне здійснення управління бібліотекою як організацією;
- здійснення впровадження інноваційних культурних та інформаційних продуктів та послуг;
- стратегічне планування діяльності бібліотеки;
- високий рівень професійної підготовки бібліотекарів.

До зовнішніх факторів успішного здійснення соціокультурного співробітництва в бібліотечному просторі належать:

- наявність конкурентів на ринку культурних послуг;
- економічні чинники;
- нормативно-правове середовище.

Підвищення ролі бібліотек України у глобальному інформаційному середовищі гальмує відсутність належної законодавчої бази та міжнародних угод для ефективної міжнародної співпраці та обміну інформацією; низький рівень впровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційного обслуговування; брак знань і навичок міжнародної співпраці у персоналу

бібліотек; недостатнє представництво бібліотечних фахівців у міжнародних професійних організаціях.

Результатом низької інтенсивності соціокультурного співробітництва бібліотек України є порушення дотримання принципів національної інформаційної політики, що полягають у гарантії державою права на інформацію, відкритості, доступності, існуванні якісного продукту діяльності інформаційних систем, стимуляція до регулярного оновлення, збільшення та фіксація національних інформаційних продуктів як стратегічно важливого об'єкта.

Помірний розвиток сфер міжнародного соціокультурного бібліотечного співробітництва пояснюється нестабільним, неоднорідним фінансуванням підтримки міжнародних комунікацій, поганим станом матеріально-технічного забезпечення бібліотек, низьким рівнем узгодження державного законодавства у відповідності до світових стандартів з бібліотечної справи.

Дефіцит матеріальних ресурсів у бібліотек зумовлений залишковим принципом фінансування державою сфери культури. Саме тому книгозбірні змушені самостійно шукати додаткові джерела доходу.

Низька динаміка впровадження соціокультурної співпраці бібліотек також зумовлена існуванням серед бібліотечних фахівців мовного бар'єру, нестачею у нього досвіду та вміння впровадження форм співпраці, низьким рівнем залученості українських бібліотек до безпосередньої участі у міжнародних професійних організаціях, таких як ІФЛА.

Дослідивши проблеми втілення соціокультурного співробітництва бібліотек на противагу було запропоновано ряд дій для сприяння та покращення співпраці. Створити умови для подальшого розвитку бібліотечного співробітництва в Україні можливо завдяки широкому спектру інструментів.

Для трансформації бібліотек в успішних та надійних міжнародних партнерів і виходу на світовий ринок культурних продуктів та послуг, книгозбірні-учасники співробітництва потребують принципової зміни у ставленні органів влади до бібліотечної справи, збільшення та стабілізації державної підтримки.

Побудова партнерських зв'язків у сфері культури потребує дій, спрямованих на демократизацію управління, здійснених через залучення широкого кола громадськості до розробки і прийняття управлінських рішень, максимально враховувати інтереси всіх суб'єктів культурної діяльності.

Допомогти якісно реалізувати співпрацю в соціокультурному середовищі може подальше вивчення досвіду інших бібліотек через здійснення професійних обмінів, організації конференцій, відкритих обговорень,

Сприяття побудові соціокультурного бібліотечного співробітництва має підготовка висококваліфікованих кадрів через систему вищої освіти у галузі культури та діяльності окремих шкіл з адвокації та співробітництва бібліотек. Навчальні програми для нового покоління бібліотечних фахівців та майбутніх менеджерів соціокультурної галузі має орієнтуватися на підготовку кадрів, що матимуть достатню кваліфікацію для здійснення соціокультурного співробітництва в бібліотечному просторі.

Розробка управлінських механізмів побудови партнерства включає в себе і стратегічне планування, і проектний менеджмент, і управління різними типами ресурсів бібліотеки.

Залучення бібліотек до світового процесу розвитку бібліотечної галузі має продовжуватись через участь у Українській бібліотечній асоціації та ІФЛА, що є недержавними незалежними організаціями, спрямованими на всебічний розвиток бібліотечної справи.

Отримання грантів та участі у міжнародних культурних програмах є дієвим механізмом для реалізації ефективної соціокультурної співпраці бібліотек. Хоча такі програми і мають певні обмеження по термінах, ресурсах та інших умовах співробітництва, вони надають кооперації вектора для розвитку, забезпечують потужний поштовх для інноваційної соціокультурної діяльності бібліотек.

Побудова успішної моделі соціокультурного співробітництва бібліотек України є важливою частиною їх діяльності та має реалізуватися на принципах незалежності, рівності та взаємної вигоди.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підставу зробити такі висновки.

Першим завданням магістерської роботи було проаналізувати базові поняття у галузі соціокультурного співробітництва бібліотек. Дослідивши наукові публікації та Закони України було сформульовано перелік понять, явищ та їх співвідношення, що використовуються у ході бібліотечного партнерства. Це такі поняття як «соціокультурний» та «соціально-культурний», «співробітництво», «співпраця» та «партнерство», «соціокультурне партнерство» та «соціальне партнерство», «бібліотека», «ЦБС», «заклад культури», «проект», «стратегічний менеджмент» та стратегічне планування», «міжнародне співробітництво». Також було визначено структурні підрозділи бібліотеки, що здійснюють соціокультурне співробітництво.

Наступним завданням магістерської роботи було здійснення дослідження нормативно-розпорядчої бази, що регулює соціокультурне бібліотечне співробітництво. Було проаналізовано Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства культури та Міністерства освіти і науки України та визначено їх вплив на партнерську діяльність бібліотек. Також було здійснено огляд Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" та Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека – XXI", а саме їх частин, що стосуються питань співробітництва бібліотек. Розглянуто питання співробітництва в останніх стратегіях та програмах розвитку Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та Наукової бібліотеки ім.

М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Третім завданням магістерської роботи було дослідити окремі напрями соціокультурного співробітництва бібліотек та визначити їх основні переваги. Серед досліджених напрямів – партнерство українських бібліотек між собою, співпраця бібліотек та інших закладів культури, співпраця бібліотек та місцевих громад, міжнародне співробітництво бібліотек. Для кожного з напрямів було запропоновано ряд інструментів та форм співпраці, наведено конкретні приклади успішної соціокультурної співпраці за участі бібліотек, вказано основні переваги та недоліки використання кожного з напрямів співробітництва.

Четверте завдання магістерської роботи полягало у визначенні проблем реалізації соціокультурного партнерства бібліотек. Було наведено ряд бар'єрів для втілення соціокультурного співробітництва у бібліотечному просторі та зазначено причини їх виникнення.

Останнє завдання магістерської роботи полягало у формулюванні перспективних шляхів удосконалення соціокультурного співробітництва бібліотек України. На противагу зазначених вище перешкод було запропоновано перелік заходів (організаційно-управлінських, науково-практичних, навчальних) для удосконалення існуючої практики спільної діяльності у бібліотечному просторі України.

Таким чином, усі завдання курсової роботи виконано, а мета дослідження – дослідити зміст, форми, особливості управління механізмом соціокультурного співробітництва бібліотек України, досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каращук О. Бібліотека в сучасному інформаційному просторі. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського* : збірник наукових праць / НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Асоціація бібліотек України. Київ, 2016. Вип. 43. С. 596-610.
2. Вилегжаніна Т. Кооперація бібліотек: проблеми і переваги. *Бібліотечна планета*. Київ, 2006. № 1. С. 4-6.
3. Вилегжаніна Т. Українські публічні бібліотеки: партнерство – запорука успіху розвитку бібліотечної справи. *Бібліотечна планета*. Київ, 2012. № 4. С. 4-5.
4. Мар'їна О. Ю. Організаційно-управлінські комунікації в регіональних бібліотечних системах. *Вісник Харківської державної академії культури*. Київ, 2009. Вип. 27. С. 111-118.
5. Собченко Г. Ф. Соціальне партнерство у підвищенні якості бібліотечного обслуговування громади. *Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад* : матеріали обласної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 25 вересня 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 91-98.
6. Мухамед'яров Н. Н. Соціальне партнерство – інноваційний напрям взаємодії бібліотеки в соціокомунікаційному просторі здорового способу життя. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2011. Вип. 32. С. 181-189.
7. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Соціальне партнерство як чинник розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України. *Бібліотечний вісник*. Київ, 2014. № 4. С. 3-7.
8. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Міжнародні проекти та ініціативи для розвитку бібліотек України. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в*

- умовах інформаційного суспільства* : матеріали третьої науково-практичної конференції (29 вересня 2011 року, Львів). Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 70-80.
9. Лапська О. О. Міжнародне співробітництво української бібліотечної асоціації в контексті міжкультурної комунікації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ, 2017. № 1. С. 108-114.
 10. Лапська О. О. Міжнародне співробітництво у бібліотечній діяльності: сучасні тенденції. *Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 23 квіт. 2015 р.). Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2015. С. 130-133.
 11. Клименко О. З., Сокур О. Л. Міжнародне співробітництво бібліотек – важливий складник стратегічних комунікацій. *Бібліотечний Меркурій*. Одеса, 2020. Вип. 2. С. 125-137.
 12. Шемаєв С. О. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів: український досвід. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2019. Вип. 56. С. 128-136.
 13. Шемаєв С. Бібліотека, архів, музей: шляхи співробітництва. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 35. С. 548-555.
 14. Шендрик О. О. Міжнародне співробітництво публічних бібліотек України (90-ті рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук : 27.00.03. Київ, 2018. 255 с.
 15. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України № 32/95-ВР від 27 січня 1995 року. *Голос України*. 1995. 2 березня.
 16. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті : монографія. Київ, 2009. 530 с.
 17. Соціально-культурний. *Словник української мови: в 11 томах*. 1978. Т. 9. С. 476.

18. Про культуру : Закон України № 2778-VI від 4 грудня 2010 року. *Голос України*. 2011. 12 січня (№ 4).
19. Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 р. № 984. *Урядовий кур'єр*. 2012. 3 листопада (№ 202).
20. Иванов С. А. Социальное партнерство как феномен цивилизации. *Журнал социологии и социальной антропологии*. Санкт-Петербург, 2005. Т. VIII, № 3. С. 79-99.
21. Уйсімбаєва М. Проектна діяльність: теоретичні аспекти. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2014. Вип. 13. С. 258-263.
22. Галушка З. І. Стратегічний менеджмент як нова управлінська філософія: суть та етапи розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. Суми, 2011. № 3, Т. 1. С. 20-24.
23. Качний О. С. Стратегічне планування як один із найсучасніших методів державного управління регіональним соціально-економічним розвитком. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Дніпро, 2018. № 2. 4 с.
24. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури, що не є орендою : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1183. *Урядовий кур'єр*. 2020. 4 грудня (№ 236).
25. Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди : Наказ Міністерства культури України від 31.10.2017 № 1131. *Офіційний вісник України*. 2018. № 7. С. 358.
26. Положення про Національний репозитарій академічних текстів : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 липня 2017 р. № 541. *Урядовий кур'єр*. 2017. 1 липня (№ 141).

27. Про затвердження Регламенту роботи Національного репозитарію академічних текстів : Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.07.2018 № 707. *Офіційний вісник України*. 2018. № 64. С. 137.
28. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. *Урядовий кур'єр*. 2016. 9 квітня (№ 68).
29. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека – XXI" : постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956. *Урядовий кур'єр*. 2011. 29 вересня (№ 173).
30. Стратегія Бібліотеки КПІ: 2021-2025 рр. Київ : Ліра-К, 2021. 23 с.
31. Програма розвитку Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2020-2025 роки. Київ, 2020. 23 с.
32. Вінник О. М. Договірні відносини державно-приватного партнерства: проблеми правового регулювання. *Вісник Вищої ради юстиції*. Одеса, 2013. № 2. С. 90-107.
33. Готь О. Я., Бондаренко С. М. Стратегія підприємства як чинник його конкурентоспроможності. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5660>
34. Євсєєва О. О. Вдосконалення державного регулювання розвитку системи культури в регіоні. *Бізнес Інформ*. Харків, 2013. №4. С. 22-28.
35. Мар'їна О. Ю. Корпоративні бібліотечні проекти як засіб формування соціокомунікаційного середовища. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2009. Т. 28. С. 123-131.

36. Розколупа Н. Окремі аспекти управління обласною універсальною науковою бібліотекою та районною централізованою бібліотечною системою. *Бібліотечна планета*. Київ, 2009. № 1. С. 33-35.
37. Стародубова Н. З. Международный книгообмін. *Библиотечная энциклопедия*. Москва : Пашков дом, 2007. С. 500.
38. Даутова А. Международное сотрудничество библиотек: опыт библиотеки Назарбаев Университета. *Бібліотечний Меркурій*. Одеса, 2019. Вип. 2. С. 164-169.
39. Баркова О. Електронні бібліотеки як перспективний засіб організації доставки документів та обслуговування по МБА. *Бібліотечний вісник*. Київ, 2002. № 1. С. 47-54.
40. Пашкова В. С. Українська бібліотечна асоціація – член ІФЛА. *БібліоТека* : бюлетень Української бібліотечної асоціації. Київ, 2012. № 3. С. 3.
41. Кияниця Є. О. Відповідальність та партнерство в діяльності ОУНБ – головні засади їх сталого розвитку. *Бібліотека. Книга. Наука* : матеріали наукового семінару (Київ, 24–25 квіт. 2018 р.) Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2018. Вип. 1. С. 74-75.
42. Богомаз К. Роль органів місцевого самоврядування в управлінні соціокультурним розвитком. *Актуальні проблеми державного управління* : збірник наукових праць. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2008. С. 237-242.
43. Вербицька П. В. Нові вектори громадянської самореалізації молоді в сучасному соціокультурному просторі. *Молодий вчений*. Херсон, 2017. № 1 (41). С. 368-371.
44. Молодіжні простори в бібліотеках. Київ, 2018. 21 с.

- 45.Музеї та музейні експозиції публічних бібліотек Києва / [упоряд. О. І. Романюк, О. Р. Дудок ; ред. О. М. Трубайчук]. Тернопіль : Терно-граф, 2017. 24 с.
- 46.Прокопенко Л. С. Міжнародні бібліотечні організації як форма міжнародного бібліотечного співробітництва. *Міжнародна діяльність бібліотек як складова європейського вибору держави* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 45-48.
- 47.Прокопенко Л. С. Международное сотрудничество библиотек в области информационной грамотности (на примере Секции информационной грамотности ИФЛА). *Информационные ресурсы библиотек в образовательной, научной и социокультурной среде* : материалы IV Международного конгресса (Минск, 4-6 октября 2016 г.). Минск, 2016. С. 300-305.
- 48.Десподова-Пайковскі Д. Програма "Бібліоміст" в Україні: офіційне відкриття. *Бібліотечний форум України*. Київ, 2009. № 4. С. 47-48.
- 49.Ярошенко Т. О. ELibUkr – електронна бібліотека: Центри знань в університетах України (перший рік впровадження проекту). *Проблеми розвитку інформаційного суспільства* : матеріали Міжнародного форуму INFORMATIO-2009 (7-9 жовтня 2009 р., м. Львів). Київ, 2009. – С. 141-144.
- 50.Ярошенко Т. О. Проект "Електронна бібліотека : центри знань в університетах України" – інновації через співробітництво. *Бібліотечний вісник*. Київ, 2009. № 3. С. 3-5.
- 51.Жердій М. А. Проект ELibUKR (Електронна бібліотека України) розширює можливості бібліотек. *Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури* : матеріали науково-

- практичної конференції (Севастополь, 7-10 жовтня 2013 р.). Севастополь, 2013. С. 28-29.
52. Мотько А. ВГО «Українська бібліотечна асоціація» в умовах пандемії Covid-19. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. Київ, 2020. Вип. 6. С. 62-71.
53. Шендрик О. Участь публічних бібліотек України у проекті "Креативна Європа" як чинник розвитку європейської співпраці. *Вісник Книжкової палати*. Київ, 2018. № 9. С. 16-19.
54. Онищенко Є. І. Воскресіння академії : спогади про відродження Києво-Могилянської академії та його учасників. Київ : Видавничий дім "КМ Академія", 2004. 93 с.
55. Казакова Н. В. Внесок української діаспори у розбудову Наукової бібліотеки НаУКМА. *Бібліотека і книга у контексті часу : збірник наукових статей Міжнародної науково-практичної конференції (11-12 травня 2006 року, м. Київ)*. Київ : НТБ України, 2006. С. 114-120.
56. Ніколаєнко Я. М. Міжнародний книгообмін в Україні: історична ретроспектива. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Київ, 2016. Вип. 5. С. 79-83.
57. Кунанець Н. Формування фондів наукових книгозбірень Львова шляхом книгообміну в кінці XIX – на початку XX століття. *Бібліотечна планета*. Київ, 2011. № 2. С. 17-19.
58. Вихристюк О., Яновська В., Ятченко А. Міжнародний книгообмін у світовому інформаційному просторі (на прикладі співробітництва НБУВ з окремими країнами). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 45. С. 30-46.

- 59.Липак Г. Роль бібліотек, архівів, музеїв у формуванні соціокомунікаційного простору територіальних громад. *Бібліотечний вісник*. Київ, 2018. № 5. С. 8-14.
- 60.Ермекпаева Т. Г. Сотрудничество в большом библиотечном мире. *Молодые в библиотечном деле*. Москва, 2008. № 2-3. С. 34-38.
- 61.Стельмащук Х. Р. Психологічні бар'єри працівника на етапі сприйняття інновацій. *Psychological journal*. Kyiv, 2020. Vol. 6., Issue 5. P. 193-202.
- 62.Погорелов М. І., Гордієнко А. Д. Сучасні проблеми мотивації працівників та шляхи їх вирішення. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Серія : *Технічний прогрес та ефективність виробництва*. Харків, 2013. № 22. С. 105-109.
- 63.Загуменна В. Адвокація як важливий напрям діяльності сучасної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. Київ, 2019. № 4. С. 25-28.
- 64.Мовний бар'єр. *Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000*. Київ : Перун, 2005. С. 62.
- 65.Пристай Г. І. Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук: 27.00.03. Київ, 2016. 225 с.
- 66.Вербовська Л. С. «Культурне партнерство» як інструмент посилення європейської інтеграції. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу*. Серія *Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. Івано-Франківськ, 2011. № 2. С. 88-92.

ДОДАТКИ

Додаток 1

М'ячина Т. Тетяна М'ячина: «Ми змогли стати простором нових можливостей, ідей та проєктів» [електронний ресурс] : [інтерв'ю] / Володимир Галаур // Урядовий кур'єр. – Електронні дані. – 2021. – 10 вересня. – <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/tetyana-myachina-mi-zmogli-stati-prostorom-novih-m/>

Тетяна М'ЯЧИНА: «Ми змогли стати простором нових можливостей, ідей та проєктів»

Нововодолазька територіальна громада, яка однією з перших утворилася у Харківській області, сьогодні досягла позитивних змін фактично у всіх сферах життєдіяльності. Побувавши неодноразово у Польщі і пересвідчившись у перевагах децентралізації, жителі Нововодолажчини задіяли всі можливості для налагодження по-справжньому комфортного побуту з якісними сервісними послугами, розвиненою інфраструктурою та насиченим соціально-культурним життям.

Ті галузі, які десятиліттями фінансували за залишковим принципом, зі збільшенням місцевих бюджетів відчували це і стали пріоритетними. Своє європейське перевтілення новостворена ОТГ почала з відновлення всіх будинків культури та бібліотек. Тут провели революційну бібліотечну реформу, створивши у книгозбірні небачений раніше багатофункціональний соціальний простір, де не тільки читають книжки, а й проводять різноманітні майстер-класи, воркшопи, перегляди фільмів і навіть надають послугу бібліюняні.

Досвідом створення такого оновленого бібліотечного простору «Урядовий кур'єр» попросив поділитися директорку публічної бібліотека територіальної громади Нововодолазької селищної ради Тетяну М'ЯЧИНУ.

— Тетяно Миколаївно, а з чого, власне, починалася бібліотечна революція у вашій громаді? Які першочергові завдання та кінцева мета поставали перед реалізаторами проєкту?

— З початком реформи децентралізації позитивні зміни відчули жителі не тільки міст, а й глибинки. І перш за все ці зміни відкрили нові можливості для налагодження комфортного життя людей. Громади стали заробляти більше грошей на розвиток і впровадження у себе кращого європейського досвіду передусім в освітній, медичній та культурній галузях. А щоб не винаходити велосипед, у нашій Нововодолазькій громаді одразу взялися ретельно вивчати досвід європейських країн. Керівник нашої ТГ Олександр Єсін впевнений, що краще один раз побачити, ніж 100 разів почути, тому представники громади їздять на стажування та з навчальними візитами до країн ЄС. На рішучі зміни в бібліотечній справі ми надихнулися після відвідування гміни Вишневої у Польщі, де побачили, як може працювати сучасна бібліотека, навіть якщо там усього два співробітники.

Так у 2018 році було створено комунальний заклад «Публічна бібліотека ОТГ» Нововодолазької селищної ради, до якого ввійшли дев'ять бібліотек-філій, а у 2021 році приєдналися ще дев'ять бібліотек. Нині об'єдналися 17 бібліотек-філій, які входять у структуру закладу.

Спільнота нашої громади поставила за мету реалізувати проєкт «Бібліотека змін — час дій», який сприяв би модернізації книгозбірень та реально був затребуваний і необхідний громаді. Тепер усі філії стали соціально-культурними осередками, які динамічно розвиваються та надають інформаційно-культурні послуги населенню громади. Першочерговим завданням було створення таких умов, за яких кожна з них стала б простором нових можливостей, ідей і проєктів. Так бібліотеки Нововодолазької громади перетворюються на сучасні культурні центри, куди з радістю приходять користувачі різних вікових категорій, щоб цікаво і змістовно провести

дозвілля. Кінцева мета цього проєкту — оновлення матеріально-технічної бази всіх бібліотек громади та підвищення іміджу серед населення.

— Люди говорять, що в Новій Водолазі сьогодні працюють за принципом: бібліотека — для людей, а не для книжок. Можете провести паралелі, як це було раніше, і як зараз? Який нині бібліотечний простір громади?

— Бібліотеки перетворилися на сучасні культурні центри громади, куди з радістю приходять діти займатися в творчих гуртках, клубах за інтересами, тут проходять зустрічі з письменниками, художниками, відомими людьми.

Нещодавно відбулася зустріч з дитячим письменником Сашком Дерманським.

На сьогоднішній день бібліотеки є платформою для неформальної освіти молоді, місцем проведення інтелектуального дозвілля, простором для самореалізації та творчого розвитку.

— Заручившись прикладом польських колег, ви тісно співпрацюєте з європейськими партнерами. Розкажіть, будь ласка, які спільні проєкти реалізовані за цей час? Яку допомогу отримала ваша громада у розвитку бібліотечної сфери?

— Наша громада з початку свого утворення за багатьма напрямками активно співпрацює з німецьким товариством міжнародного співробітництва GIZ, іншими зарубіжними партнерами. Вони й допомогли в облаштуванні сучасного бібліотечного простору.

Три роки тому працівники дитячої бібліотеки та дитячої школи мистецтв розробили і подали спільний проєкт «Табір вихідного дня для дітей громади» на конкурс, який проводило німецьке товариство міжнародного співробітництва GIZ. Цей проєкт одержав перемогу. Він передбачав, що 10 відсотків фінансує місцевий бюджет, усе інше — GIZ. За кошти громади в

2019 році було зроблено ремонт приміщення дитячої бібліотеки: замінено вікна, двері, підлогу, стелю, зроблено нове освітлення, оформлено сучасний дизайн та створено бібліотечний простір. А німецьке товариство міжнародного співробітництва GIZ надало сучасні меблі та мультимедійне обладнання.

Крім цього, бібліотеки Нововодолазької громади є активними учасниками у проєктній діяльності Бюджету участі. Так завдяки перемозі проєкту чотири бібліотеки — міська, Ордівська, Староводолазька та Одринська — отримали сучасні меблі, мультимедійне обладнання та було здійснено ремонт приміщення.

— За відгуками жителів громади, надзвичайною популярністю користується послуга бібліоняня. Чиє це ноу-хау? У чому його суть?

— У 2019 році в бібліотеках започатковано нову інноваційну послугу бібліоняня, що відразу завоювала популярність у жителів Нововодолазької громади. Ця послуга надає можливість батькам залишити дітей під наглядом бібліотекаря, коли виникає в цьому необхідність. Наприклад, вам потрібно в банк, магазин чи до перукаря, а малечу ні з ким залишити. Тут і стає у пригоді дитяча бібліотека, де дівчата з інтересом і користю проведе час. І сумувати діти точно не будуть. Їх розважатимуть іграми, цікавими розповідями чи майстер-класом, а ще пригостять чаєм. У бібліотеці є спеціальний журнал обліку, де записують координати й контакти батьків та час відвідування закладу. Бібліоняня працює з 9 до 14 години, однак о 14.00 дітей ніхто не виганяє. Буває таке, що жителі сусідніх сіл, які не входять у нашу громаду, на кілька годин залишають дітей у нас. Ми нікому не відмовляємо. Ця послуга безкоштовна. Бувають випадки, що колишні наші читачі приводять до бібліотеки своїх дітей.

Діти проводять час в бібліотеці з користю: читають, малюють, грають в настільні ігри, знаходять нових друзів та вчаться спілкуватися з однолітками.

Цією послугою користуються діти дошкільного та молодшого шкільного віку.

— Тетяно Миколаївно, говорять, що нововодолазький бібліотечний простір переріс межі приміщень і вже вийшов на вулиці.

— Бібліотечні працівники вважають, що в спілкуванні з книжкою не повинно бути жодних перерв, тому літні читання продовжуються. Бібліотекарі організовують мінібібліотеки під відкритим небом, на дитячих майданчиках, парках, скверах та дитячих садочках. Ця послуга користується попитом серед населення нашої громади. Заходи різноманітні: книжкові виставки, вікторини, пізнавальні ігри, майстер-класи, бібліопікніки, екомандрівки тощо.

— Настільки зросла завдяки цим нововведенням кількість читачів і відвідувачів бібліотек у вашій громаді?

— Завдяки реалізованим проектам бібліотеки мають сучасний і привабливий вигляд. При цьому покращився їх імідж у громаді та збільшилася кількість читачів. Користувачам приємно відвідувати оновлені сучасні заклади культури, де можна не тільки взяти потрібну книгу, а й цікаво та змістовно провести своє дозвілля. У нас можна поспілкуватися з друзями, пограти в настільні ігри, почитати та обговорити цікаву книжку, взяти участь у всеукраїнських, міжрегіональних та обласних конкурсах, різноманітних соціокультурних заходах, майстер-класах, бібліоквестах, виставках-вернісажах.

Збільшенню користувачів у бібліотеках також сприяло оновлення книжкових фондів. У 2020 році ми одержали книжки від Українського інституту книги. Фонди дитячої та публічної бібліотеки поповнилися сучасною літературою українських та зарубіжних письменників. А в 2021 році дитяча бібліотека вдруге ввійшла до списку бібліотек, які одержать нові

книжки за програмою поповнення книжкового фонду. Саме якісна та сучасна українська література користується попитом серед читачів.

Уроки англійської мови в бібліотеці — не лише навчання, а й захопливе дозвілля. Фото надав КЗ «Публічна бібліотека» Нововодолазької селищної ради

Уроки англійської мови в бібліотеці — не лише навчання, а й захопливе дозвілля. Фото надав КЗ «Публічна бібліотека» Нововодолазької селищної ради.

— Тетяно Миколаївно, а які ще послуги, окрім суто бібліотечних, отримують у вас жителі громади?

— Якщо говорити коротко, то серед наших інноваційних послуг можна назвати роботу розмовного клубу з англійської мови, який впроваджено для покращення знань дітей з іноземної мови. Під час занять діти грають в ігри, спілкуються англійською мовою на різноманітні теми. Ця послуга була організована на волонтерських засадах. Також багатьох наших відвідувачів приваблює школа здоров'я, де на базі дитячої бібліотеки сімейні лікарі проводять засідання школи для батьків. Тут фахівці ознайомлюють мам і тат із дитячими захворюваннями та надають консультації щодо основ профілактики багатьох захворювань. При бібліотеках працюють курси комп'ютерної грамотності, ляльковий театр тощо.

— З практики вашої громади стає очевидним, що процес оновлення бібліотечного простору — невинний та має постійний розвиток. І тільки висококваліфікованому підготовленому бібліотекарю це до снаги. Де черпаєте досвід, знання? Як знаходите нові підходи?

— Бібліотекарі Нововодолазької громади постійно підвищують свій фаховий та професійний рівень. Ми беремо участь у тренінгах, воркшопах, практикумах, в онлайн-конференціях, майстер-класах з промоції читання, які проводять обласні методичні центри. Крім цього, бібліотеки були задіяні в

конкурсах «Публічна бібліотека в Фейсбук. Бути там, де читач», «Краща бібліотека Харківщини».

Увесь наш колектив переконаний, що творчість, креативність, цілеспрямованість та наполегливість є складовою успіху в бібліотечній роботі.

Володимир ГАЛАУР,

«Урядовий кур'єр»